

Özet:

Çalışma; tasarım süreçlerinde, toplum-mimarlık ilişkisini katılımcı yaklaşımlar bağlamında irdelemektedir. Tasarım sürecinde demokratik bir yöntem olarak nitelendirilen ve tasarımcı – kentli – yerel yönetimlerin işbirliği ile uygulanan kullanıcı katılımı kavramının günümüz yaşam biçimindeki gerekliliği vurgulanmakta ve konu ile ilgili yöntemler birarada sunulmaktadır. Katılımcı yaklaşımlar, mekansal oluşumlarda toplum-mimarlık ilişkilerinin güçlenmesi için köprü görevi taşımaktadır. Bu bağlamda toplumlar, küresel düzene uygun araç ve yöntemler doğrultusunda, kentlerdeki tasarım süreçlerinde söz hakkına sahip olabilmelidir. Katılımcı yaklaşımlar olarak tanımlanan ve kentlileri tasarım sürecine dahil etmeyi amaçlayan uygulamalar, değişen dünya düzeni ile farklı boyutlar kazanmıştır. Çalışmada, küreselleşme sonrası katılımcı yaklaşımların tarihsel süreç içinde geldiği durum değerlendirilmektedir. Katılım politikalarının sahip olması gereken güncel özellikler ortaya koyulmakta ve konu günümüze ait değerler çerçevesinde ele alınmaktadır.

Çalışma kapsamında sunulan kuramsal veriler; İstanbul Levent’de belirlenen pilot bölgede gerçekleştirilen alan çalışması ile birleştirilerek somut veriler ortaya koyulmaktadır. Bu bağlamda, İstanbul Levent’de bulunan “pilot bölgeye dair bir kullanıcı katılımı sistem önerisi” sunulmakta ve işleyiş yöntemi açıklanmaktadır. Önerme kapsamında; kuramsal veriler, geleneksel yöntemlerin çağımıza uyarlanması ile kentin güncel dinamikleri bir arada değerlendirilmektedir.

Summary

This article examines the relationship of society and architecture under the context of participative approaches in design processes.

Participation methodologies are described as democratic enterprises in design process and user participation is a notion which can be realized by the collaboration of designer – city dweller (user) – local authorities. In this study the demand of user participation in contemporary life-style is emphasized and different participation methods are assessed together.

Participative approaches strengthen the relations between society and architecture in spatial organizations. In this context, city dwellers (society) may have the right to have place in designing their environment by the contemporary participation methods and media. User participation approaches gained different dimensions with parallel to the changing of world. In the article, new understandings of user participation in design process are re-evaluated with historical and contemporary epochs. In this study, contemporary participation models will be analyzed by the help of theoretic postulations. Then the issue will be discussed in concern to Istanbul. Relation between city and city

Tasarım Sürecinde Katılımcı Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme İstanbul Levent Bölgesinde Alan Çalışması

Ece Ceylan Baba

Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü ,

“Mimarlık, insanların kullanımı içindir... (Fredrik Wulz)” (Wulz, 1985, 226)

Giriş

Çalışma; küreselleşmenin kentsel yaşama dair etkileri ve demokratik yaklaşımlar ışığında, gelişmiş ülkelerde tasarımcı-kentli-yerel yönetimlerin işbirliği ile katılımcı politikaların benimsendiğini ve uygulamanın İstanbul kenti için gerekliliğini ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili somut verileri ortaya koyabilmek için yapılan alan çalışmasının temel amacı, İstanbul içinde seçilmiş olan pilot bölgeye dair katılımcı yöntemin belirlenebilmesidir. Bu bağlamda belirlenen kentsel alanda yaşayan kentlinin “profilini” belirlemek amaçlı bir anket çalışması düzenlenmiştir. Ayrıca giderek kentleşen, toplam kent nüfusu payının ortalama %70lere ulaştığı Türkiye’de; İstanbul’da seçilen pilot bölge kentlisinin donanımlarını, katılımcı yaklaşımlara dair bakış açılarını, sosyal değerlerini, ekonomik, eğitimsel konuları gibi veriler yapılan alan çalışması ile tanımlanmaktadır. Sonuç bölümünde; teorik ve bilimsel bilgiler, farklı katılımcı uygulama örnekleri ve yapılan alan çalışması ile birlikte değerlendirilmekte ve

İstanbul’a dair katılımcı bir sistem önerisi sunulmaktadır.

Katılımcı Tasarım Yöntemleri

Mimarlıkta Katılımcı Yaklaşımların Kısa Tarihiçesi

En küçük mekânsal birimden, kentlerin oluşumuna kadar farklı ölçekteki tüm mekânlar, iç içe geçmiş yaşam alanlarından meydana gelmiştir (Habracken, J.N., 1982, 65). Yaşam alanları, insanlığın ihtiyaçları, yaşam biçimleri, istekleri ve mekânsal algıları zaman ile bağlantılı olarak değişime uğramaktadır. Çünkü yaşam, devinim içerisinde olan, çağının getirdiği değişimler ile sürekli olarak yeniden şekillenen bir olgudur. Değişen yaşamlara uygun olarak tasarımcılar, mekânları insanların kullanımına sunmaktadır. Yaşam alanları, insanların yaşam biçimleri ve deneyimleri doğrultusunda farklılaşmakta olduğundan, tasarım sürecinde tasarımcının kullanıcı ile iletişimi gereklidir.

Tasarım olgusu, içinde farklı boyutları ve disiplinleri barındıran karmaşık bir yapıya sahiptir. Çok boyutlu bir tasarım süreci;

farklı disiplinleri ve farklı düzlemlerden insanları, tasarımcı ile kullanıcıyı birlikte çalışmaya yönlendirebilmelidir (Petric, J., Mayer, T., Jonti, G., Ucelli, G., 2002, 2). Bu bağlamda; kullanıcı katılımı kavramı tasarım sürecinin bir parçası olarak ele alınmaktadır (Habracken, J.N., 1985, 9). Farklı disiplinleri bir araya getirdiği için sosyal bir değeri de olan kullanıcı katılımı kavramı, tasarım süreci içerisinde yer almakta ve kullanıcının süreç sonrası deneyimlerini de kapsamaktadır.

Katılımcılık konusunun fikrîsel çıkış noktasının Yunan Uygarlığındaki halk forumlarına uzandığı düşünülmektedir (Baheshti, M.R., 1985, 6). O dönemde katılım, bir düş olarak insanlığın hayatında yer almış olsa da üzerine çeşitli fikirler oluşturulmuş, fakat hayata geçirilememiştir. Bilimsel temele dayalı teorik araştırmalar ile katılımcı yaklaşım, ilk kez 1950li yılların başında Hollandalı bir grup bilim insanının çalışmaları sonucu ele alınmıştır (Habracken, J.N., 1985, 1). Kullanıcı katılımı kavramı; grupta yer alan bilim insanlarından biri olan Habracke'nin öncülüğünde mimari literatüre kazandırılmıştır. Kavram, Flemenkçe'de söz sahibi olmak anlamına gelen "inspraak" ve seçim-katılım hakkı anlamına gelen "zeggenschap" sözcüklerinin bir arada kullanılması ile oluşturulmuştur. O dönemlerde Habracken, kullanıcı katılımı konusunu "profesyonel platform ile gündelik yaşamdaki insanların (kullanıcıların) ilişkisi" olarak tanımlamaktadır (Habracken, J.N., 1985, 2). 1950li yıllarda katılımcılık üzerine yürütülen teorik çalışmalar, 1960lı yılların başında, "tasarımda kullanıcının rolü" kapsamında pilot alan uygulamaları ile desteklenmeye başlamıştır. 1968 yılında Danimarka'da bir grup akademisyen tarafından gerçekleştirilen kullanıcı katılımı girişimi lokal bir uygulama ile

sonlandırılmış ve katılımcılık olgusunun iki temel amacı şu şekilde açıklanmıştır (Habracken, J.N., 1985, 6):

- Kentliler, bireysel tabanda sosyal seçimlerini ve çevresine ait kaliteyi tayin etme hakkına sahip olmalıdır.
- Sosyal yapı, bireylerini çevresi hakkında ve iç organizasyonları bağlamında katılımcı olma konusunda cesaretlendirebilmelidir.

Yukarıda ortaya koyulan iki konu önem kazanmaktadır: Katılımcının çevresi ile iletişim kurabilmesi ve alınan kararlarda söz sahibi olabilmesi için yönetim politikasının bu yönde oluşturulması gereklidir. Kentlinin yaşadığı çevreye ait sosyal yapının; demokratik, kişisel tercihlere saygı duyulan bir sisteme sahip olması beklenmektedir. "Tasarımda Katılım" konusu, akademisyenler tarafından geniş bir düzlemde ilk kez 1971 yılında düzenlenen Manchester Konferansı'nda ele alınmıştır. Konuya ilişkin ilk yöntem ve önermeler bu konferansta oluşturulmuş, ardından bu konferansta oluşturulmuş, ardından Open House ve SAR yayınları ile katılımcı yaklaşımlar bilimsel olarak tüm dünyaya aktarılmıştır.

Katılımın karmaşık yapısı içinde uygulanabilir bir yöneme aktarılması için akademisyenler tarafından bazı araştırmalar yapılmıştır (Turner, J.F.C., 1978, 6). Farklı bilim insanları tarafından yürütülen çalışmalar, pilot bir uygulamayı da kapsayan bir işleyiş şemasına dönüştürülerek katılımcı yönetimlere sahip kentlere uyarlanmıştır. Aşağıda, Afrasiabi tarafından oluşturulmuş katılım sistem modellerine dair bir örnek sunulmaktadır (Tablo 1). Bu yöntem, döneminin kabul görmüş ve farklı kent modellerine uyarlanmış örneklerindedir. Sistem, temelde üç ayrı grup olarak ele aldığı tasarımda katılımcı tarafların işleyiş içindeki konum ve işbölümlerini

dweller in Istanbul will be introduced by a "case study in Levent" (globally developing region). Results of public survey in Levent regarding user participation will be presented. Article concludes with a participation proposal for Levent which discusses the methods of participation in pilot region and the social dynamics of city-dwellers in Levent.

Anahtar Kelimeler:

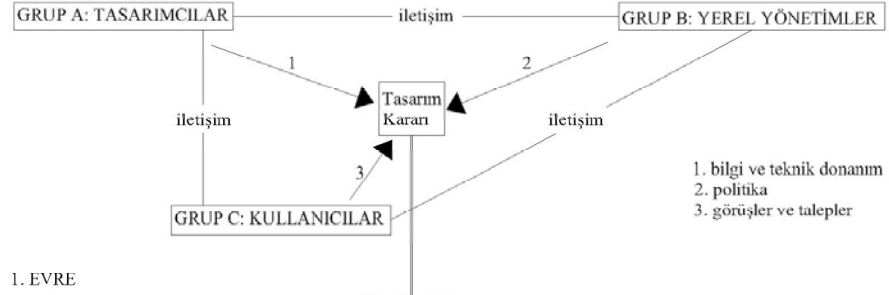
Küreselleşme, Kullanıcı Katılımı, Toplum-Mimarlık İlişkisi.

Keywords:

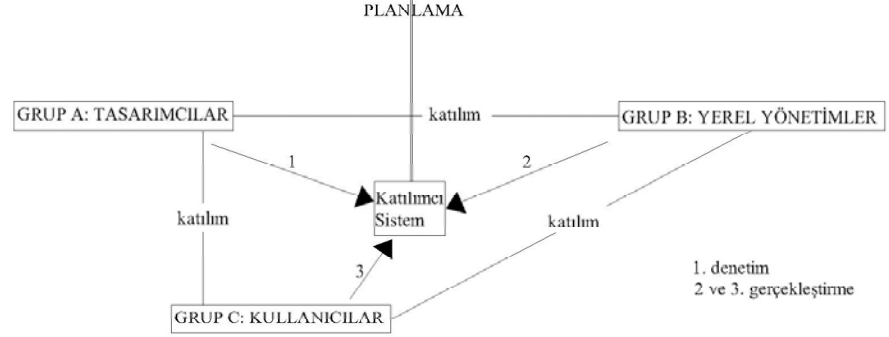
Globalization, User-Participation, Relations of Society-Architecture.

Tablo 1

Kullanıcı katılımı sistem modeli
(Afrassiabi, A.H., 1985.
Design Participation in the
Context of Urban Renewal,
Proceedings of the
International Design
Participation Conference –
Design Coalition Team, TU/e,
Eindhoven, 22-24 Nisan
1985, V:1, s. 105)

Tablo 2

Tasarımda katılımın
 karmaşık bileşenleri
(Randen, A.v., 1985. "Open
Building" – An Overall
Strategy for Participation
as in action in the
Netherlands, Proceedings of
the International Design
Participation Conference –
Design Coalition Team, TU/e,
Eindhoven, 22-24 Nisan
1985, V:2, s. 62)

aktarmaktadır. İlişkilerin kurulması, farklı platformların iletişimi ve katılımcı sonuca ulaşılabilme yöntemleri tablodan izlenebilmektedir. Aşağıdaki tablo, 1985 yılında Open House'da yayınlanmış olup, tasarımda kullanıcı katılımının farklı bileşenlerini aktarmaktadır (Tablo 2). Randen, tasarım sürecinde kullanıcı kitlesinin çeşitliliği, zaman içinde değişim gösterdiği ve her kentlinin bağımsız birey davranışı sergilemesi sonucunda katılım olgusunun ne kadar karmaşık bir yapıya sahip olduğunu açıklamaktadır. Tablo, kullanıcı olarak belirlenen kentlilerin

farklı ilgi alanlarının, zaman ve süreçlere bağlı farklı bileşenler ile birlikte yarattığı karmaşık ağları ortaya koymaktadır.

Kullanıcı katılımı, 1985lerden itibaren demokratik anlayışa sahip kentlerde gündeme alınmış ve farklı uygulama yöntemleri ile kentlerin yasaları içine girmeye başlamıştır. 1992 yılında Rio'da ve 1996'da İstanbul'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Habitat konferanslarında, toplum bilincinin yerel yönetimler ve kentli katılımına dayandığı kararına varılmıştır (Malbert, B., 1998, 21).

Tablo 2

<p>ÇEŞİTLİLİK</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kullanıcılar arasında, - Taleplerde, - Tekniklerde, - Malzemelerde, - Kamun ve Yasalarda, - Prosedürlerde, - vb. 	<p>DEĞİŞİKLİK, FARKLILIK (zaman sürecinde)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kullanıcılar arasında, - Taleplerde, - Tekniklerde, - Malzemelerde, - Kamun ve Yasalarda, - Prosedürlerde, - vb. 	<p>BAĞIMSIZLIK</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kullanıcılar arasında, - Taleplerde, - Tekniklerde, - Malzemelerde, - Kamun ve Yasalarda, - Prosedürlerde, - vb.
<p>İLGİ ALANLARININ ÇEŞİTLİLİĞİ</p>	<p>İLGİ ALANLARININ KOZMOPOLİT YAPISI</p>	<p>İLGİ ALANLARINA AIT KARMASIK İLİŞKİLER AĞININ YAPISI</p>

Alınan bu karar doğrultusunda üye ülke kentleri, toplum tabanlı katılımcı yöntem yaklaşımlarını benimsemiş ve yerel yönetim kanunlarına dâhil etmiştir. Özellikle demokratik akımların güçlü yansımalarına sahip olduğu İskandinav ülkeleri kullanıcı katılımını yasalaştırmış, halkını katılımcı olma yolunda teşvik etmiştir. İsveç, Norveç, Hollanda ve Danimarka yasalarla korunan katılımcı yaklaşımlar alanında öncü ülkelerdir.

1990lı yılların sonu ile 2000li yıllarda ise, kullanıcı katılımı konusu Avrupa’da birçok çağdaş kent yönetimi tarafından yasalaştırılmış, ve tasarım sürecinde zorunlu haline getirilmiştir (Day C., Parnell, R., 2003, 14). Özellikle İngiltere merkezi yönetimden, yerel yönetim düzeylerine kadar tüm kademelerinde katılımcı politikaları geliştirmiş ve günümüzde de en geçerli olan yöntemi “tabandan yukarı, yukarıdan tabana” adı ile literatüre kazandırmıştır. Londra kenti için hazırlanan katılımcı yöntem modelinde yer alan tabandan yukarı, yukarıdan tabana sistemi; kentliler-sivil toplum kuruluşları-resmî yönetim kanalları, belediyeler, merkezi yönetim hiyerarşisi doğrultusunda tabandan yukarı ve aynı bağlamda yukarıdan tabana olmak üzere iki farklı akıştaki zinciri ifade etmektedir. Her iki yönde gerçekleştirilecek olan ilişki ve etkileşimlerin katılımın temel prensibi olduğunu öne süren model, birçok katılımcı felsefenin içinde yer almış ve farklı kentlere uygulanmıştır. İngiltere’de oluşturulan yöntem Amerika ve Uzak Doğu kentleri için de başlangıç noktası oluşturmuş ve diğer kıtalara taşınmıştır. 1994 yılında gerçekleştirilmiş olan “Participatory Design Conference” sonucunda Tom Erickson öncülüğünde kullanıcı katılımı kavramının tüm dünya ülkeleri için yaygınlaştırılması kararı alınmıştır (Maze, R., 2007, 142). Günümüzde,

gelişmiş ülkeler katılımcı politikalarını çağın koşullarına uyarlamakta, gelişmekte olan ülkeler ise konu ile ilgili yakın ilişkiler içerisine girmeye başlamaktadırlar.

Tasarım Sürecinde Katılımcının Tanımlanması, Katılımın Amaçları ve Kullanıcı Katılımı Yöntemleri

Kullanıcı katılımı, içinde farklı disiplinlerden birçok bireyi kapsayan karmaşık bir yapıya sahiptir. Katılım süreci içinde en çok yer alan gruplar, Randern tarafından şu şekilde belirlenmiştir (Randen, A., 1985, 52): “Kullanıcı – Kentli, Yatırımcı, Müşteri, Finansör, Tasarımcı – Mimar, Kent Plancısı, Farklı Danışmanlar, Taşeronlar, Kamu Organizasyonları, Merkezi ve Yerel Yönetimler. On farklı grup halinde tanımlanan katılımcıları, katılımcı yöntemleri içinde üç ana başlık altında toplamak mümkündür.

A) Tasarımcılar

(Mimar, Kent Plancısı, Mühendisler, Sosyolog, Finans Uzmanları vb. Tasarım sürecinde yer alan tüm disiplinlere ait uzmanlar)

B) Girişimciler

(Yatırımcı, Finansör, İş ortakları vb.)

C) Yerel Yönetimler

(Belediyeler, Kentsel Yönetim Grupları vb.)

D) Kullanıcılar

(Çevresindeki değişimin farkındalığını yaşayan kentliler)

Yukarıda sözü edilen dört grup, mimarlıkta katılım süreci içindeki koordinasyon ve iletişim bağlamında katılımcı sürecin temelini oluşturmaktadır. Her grubun kendi iç görevleri ve birbirleri ile iletişimli ortak görevleri bulunmaktadır.

Tasarımcılar, birinci grup olarak tasarım sürecinde kendi teknik işleyişlerini uygularlar. Bu işleyiş, konunun dışında olup, ürünün oluşabilmesi için gerekli disiplinler arası koordinasyonu

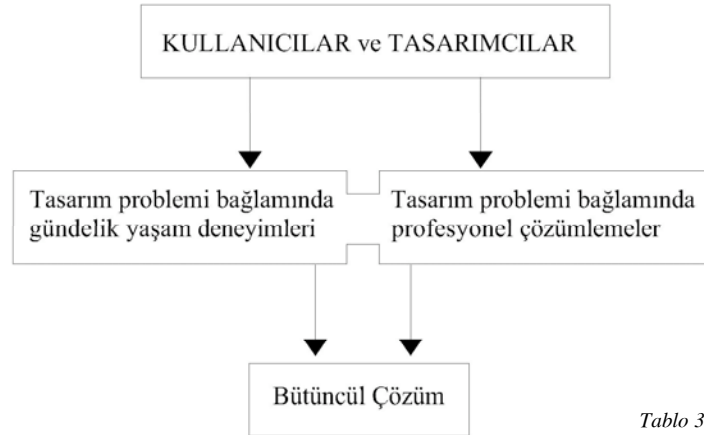
içermektedir (Afrassiabi, A.H., 1985, 99). Tasarımcı ekibin üyeleri arasındaki ilişki kendi hiyerarşisine sahiptir ve güçlü bir organizasyon gerektirmektedir. Girişimciler, projenin gerçekleştirilebilmesi için gerekli kaynağı aktarmakla yükümlüdür. Tasarımcı ve yerel yönetim arasında projenin hayata geçebilmesi için yatırım, finansman, inşai izinler gibi teknik konuların çözümü bu ekibe aittir. Ayrıca kullanıcının ihtiyaçlarına yönelik yatırım kararlarının alınmasında tasarımcılar ve yerel yönetimler ile işbirliklerinin sağlanması gerekmektedir. Yerel Yönetimler, üçüncü grupta yer alırlar ve katılımcı süreçte, katılımın gerçekleşebilmesi için gerekli ortamın hazırlanması, kentlilerin katılıma teşvik edilebilmesi gibi görevler üstlenirler (Afrassiabi, A.H., 1985, 100). Yerel yönetimler, merkezi yönetimler tarafından görevlendirilmeli ve kentliler ile tasarımcıları en iyi ürünü ortaya çıkartabilmeleri için cesaretlendirebilmelidir. Ayrıca yerel yönetimlerin, kent ile ilgili tasarımı ve kentliyi ilgilendiren kararları, yaşamın değişkenliğine uyumlu olarak esnek biçimlerde belirlemesi önemli bir husustur. Bu kapsamda, kentsel projeler katılımcı yaklaşımlara uygun olarak hazırlanmalı, yerel yönetimlerin yetkileri çerçevesinde denetlenmelidir (Batty, M., 1990, 129).

Dördüncü grup olan kullanıcılar, yaşadıkları çevre ile ilişkili oldukları boyutta kentlidirler. Kenti yaşarlar, kent için kaygılanırlar ve bazı müdahalelerde bulunurlar. Kullanıcı katılımı, demokratik bir girişim olması bağlamında kentliye büyük avantajlar sunabilmektedir. Tasarıma dâhil olabilmek, sosyal bir çevrede söz söyleyebilmek ve hayata geçirebilmek bunlardan bazılarıdır. Kullanıcı katılımı, bireyin çevresine ve yaşadığı mekânlara dair fiziki ve sosyal

yapısını geliştirmesinin yanında, bireye özgü katkı da sağlamaktadır. Katkılar, katılım süreci döneminde ve uzun vadede psikolojik etkiler olmak üzere iki farklı alanda incelenmiştir (Goetze, R., 1972, 63). Katılım süreci döneminde, kullanıcı hızlı ve objektif karar verme yetilerini geliştirirken, katılım yöntemine bağlı olarak belirli platformlarda sosyalleşebilmektedir. Uzun vadede, kişi yaşadığı çevrenin tasarımında rol almış olarak, mekân kalitesine ve kentli psikolojisine katkıda bulunmaktadır. Yukarıda açıklanan dört ayrı grubun, kendi işleyişlerinin dışında birbirleri ile iletişim kurabildikleri oranda katılım güçlenmektedir. Kuşkusuz bu ilişkiler ağı, karmaşık, belirli tek bir yöntemi olmayan bir oluşumdur. Her kentsel birimin, farklı her projenin kendi alt bileşenleri ile özgün bir işleyişi olacaktır, ancak temel gruplar açıktır ve kullanıcı katılımının temelini oluşturmaktadır. Mimarlıkta kullanıcı katılımı, bireylerin yaşadıkları çevrenin tasarım ve yapısal oluşum süreçlerinde aktif olarak yer almasını amaçlamaktadır. Katılımcı yaklaşımlar, yirminci yüzyılın teknik, rasyonel ve baskın karakterdeki tasarımcı görüşlerine tepkisel bir davranış olarak ortaya çıkmıştır (Day C., Parnell, R., 2003, 10). Bu tepki, dayatmacı yaklaşımlara karşı olan mimar ve kent bilimcileri tarafından dile getirilmiş ve çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur (Wulz, F., 1985, 217). Tasarımcı ile tasarlanan ürünün, kullanıcıdan bağımsız bir duruş sergilemesi tepkilerin kaynağını oluşturmaktadır (Wulz, F., 1985, 216). Kullanıcının-mekânı deneyimleyen bireyin mekânsal oluşumlarda söz sahibi olması katılımcı yaklaşımların temel amacıdır. Çünkü insanoğlu yaşamının her bölümünü mekânlarla etkileşime girerek sürdürmektedir. Mimari ürünün oluşturulması, kullanıcı

ihtiyaçları doğrultusunda başlamakta, tasarımcının yorumu ile sonlanmaktadır. Kullanıcının tasarım sürecinde aktif rol alması, yaşanan süreci demokratik kılmakta ve karşılıklı yarar sağlamaktadır (Armillas, I., 1971, 38). Karşılıklı etkileşimi içeren bu süreçte iki boyutlu bir çalışmadan söz edilebilmektedir. Bu bağlamda, kullanıcı katılımında iki boyutlu bir çalışmadan söz edebiliriz. Birincisi; katılımın tasarım sürecinin bir parçası olması, ikincisi; katılımın tasarımcıyı ve kentliyi sosyalleştirme özelliği ile her iki tarafa interaktif bir eğitim süreci yaşatmasıdır. Bu bağlamda; yeni çevreler, yapılaşma bölgeleri ve kentsel alanlar demokratik bir yaşam biçimi sunma hedefi ile tasarlanmalı ve kullanıcıları tasarım sürecine dâhil edebilmelidir (Habraken, J.N., 198, 27). Tasarım süreci, tasarımcının profesyonel deneyimlerinin kullanıcının yaşamsal deneyimleri bir beslenebildiği oranda zenginleşmektedir (Kernohan, D., Gray, J., Daish, J., Joiner, D., 1992, 25). Çağdaş kentlerdeki, yerel yönetimler, tasarımcılar, kentliler ile çeşitli katılım yöntemleri aracılığı ile katılımcı tasarım sürecini yürütmektedir. Katılımcı tasarım süreci, her tasarımın belirleyicileri ve kullanıcı profili farklı olduğu için her uygulamada kendine özgü bir işleyiş içermektedir (Sander, A., 2004, 18). Ancak tüm katılım yöntemlerinin ortak özelliği, ürünün üretiminde tasarımcılar ile kullanıcıların birlikte görev alıyor olmasıdır. Kullanıcıların sosyal ve kültürel yapıları, ekonomik özellikleri ve yaşam biçimlerinin yanı sıra, tasarlanan projenin iç dinamiklerinin her uygulamada farklı olması katılım yöntemlerinde genel-geçer bir sistematğin olamayacağını göstermektedir (Habraken, J.N., 1985, 27). Bu bağlamda mimarlıkta katılım

süreçlerinde, ortak paydalı işleyiş şemalarından yola çıkılarak yerel bazda özgün katılım yöntemleri oluşturulmaktadır. Dünya’da kullanıcı katılım uygulamaları farklı işleyişler içermektedir. Örneğin İsveç’te geliştirilen yöntemde, sürecin tamamı mimarın yükümlülüğü ve koordinasyonunda olmak üzere deneyimlenmiştir. “Go-between” (köprü kurma) olarak tanımlanan yöntem ile tasarımcının kentli ve yerel yönetimler arasındaki iletişimi kurması ve çözüme ulaştırması beklenmiştir (Aren, H., 1989, 98). Bu yöntem, tasarımcının yükünü arttırmış ve süreçte yaşanan aksamalar nedeni ile verimli işleyememiştir. Ardından İngiltere’de geliştirilen “tabandan yukarı – yukarıdan tabana” kavramı, günümüzdeki mimarlık alanında kullanıcı katılımı modellerinin temeli olarak kabul edilmektedir (Fung, A., 2004, 10). Kavram, merkeziyetçi tasarım yöntemlerinin yerine üst yönetimden halka, halktan üst yönetime doğru işleyen bir mekanizmayı içermekte ve demokratik bir modeli esas almaktadır. Katılımcı tasarım süreçleri, tasarımcının profesyonel donanımını kullanıcının yaşamsal deneyimleri ile birleştirilmesini esas almaktadır. Aşağıdaki tablo sürecin işleyişini aktarmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3
Katılım sürecinde kullanıcı ve tasarımcıların çözüme katkı alanları (Day, C., Parnell, R., 2003. Consensus Design: Socially Inclusive Process. Architectural Press, London, s.18)

Tablo 3

Katılım sistemleri, yöntemsel bağlamda kentlinin bilgilendirilmesi, kentlinin sahip olduğu bilgi çerçevesinde projeye katılım amaçlı geri bildirim ve aktif katılım formatları ile projeye dâhil olabilmeleri süreçlerini içermektedir (*Wirth, L., 1964, 173*). Sözü edilen süreçler zaman ile değişime uğramakta ve çağın yenilikleri doğrultusunda uygulama biçiminin farklılaşmasına sebep olmaktadır. Wulz, Kullanıcı katılımı konsepti içeriğinde, katılımın farklı uygulama biçimleri ile hayata geçirildiğini açıklamaktadır (*Wulz, F., 1985, 217*). Kullanıcı katılımı aşağıda yedi ayrı başlık altında özetlenmiş olan yöntemler ile uygulanmaktadır. Yöntemlere ait araçlar uygulamanın yapıldığı dönemin çağdaş verileri kullanılarak güncellenebilmektedir.

Temsili Katılım: Kullanıcı katılımı kavramının en pasif olduğu yöntem türüdür. Bu yöntem dâhilinde, konu tasarımcının deneyimi ile sınırlı olup, kendisini farklı kullanıcılar yerine koyarak yaptığı hayali kurgudan ibarettir. Mimar, kendisini karşıdaki kullanıcının yerine koyarak, empati yöntemi ile çözüm üretmeye çalışmaktadır (*Kruisheer, I.J.E., 1985, 179*). Tasarımcının daha önceki deneyimleri, diğer tasarımlarının kullanıcılarından almış olduğu yorumlar ve temsili bir kullanıcı düşüncesi ile katılım olgusu tasarım sürecine eklenmiştir.

Soru Formları – Anketler ile Katılım: Anketler ile sonuca ulaşma, bilimsel olarak 1930lu yıllarda başlamıştır (*Wulz, F., 1985, 219*). Döneminin iyi sonuç veren yöntemi olan soru formları, katılımcılık alanında da kullanılmaktadır. Soru formları ile katılımcılık, temsili katılımdan “kullanıcı ile direkt ilişki kurup, görüş alınması” bağlamında farklılaşmaktadır. Sistematik bir kurgusu olan anketler,

kişilere değil daha çok konuya yöneldiği için, anonim bir katılım formatı olarak değerlendirilmektedir.

Bölgesel Özellikler ile Katılım: 1960lı yıllarda, hızlı büyüme gösteren kentlerde, bazı soru formları ve temsili katılım ile oluşturulmuş tip projelerin yerel yönetimler öncülüğünde kentlerdeki yerel bağlamdan bağımsız olarak inşa edilmesi, kentli tarafından tepki almıştır (*Wulz, F., 1985, 221*). Temsili düşünce ve soru formları ile katılım yöntemlerinin birleştirilmesi ile anketlerin sadece proje alanındaki kentli ile yapılması yerel değerlerin ve görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Yerine özel katılımcılık yöntemi olması, bölgesel katılım türünün önemli bir özelliğidir.

Diyalog Yöntemi: Katılımında diyalog yönteminin temelinin, tasarımcı ile kentlinin enformel görüşmeleri oluşturmaktadır. Yerel yönetimler, mimarları proje alanındaki kentli ile görüşmeler yapması doğrultusunda cesaretlendirmektedir. Yerine göre farklı kullanıcılara hitap eden tasarımlar oluşturulmadan önce mimarların yerel halk ile görüşmesi sonucunda, elde edilen talepleri, mimar proje sürecine dâhil etmek üzere almaktadır. Ancak bu noktada katılımcılık sona ermektedir, çünkü son karar tasarımcıya aittir.

Alternatifli Katılım: Kullanıcının diğer yöntemlere göre daha aktif olduğu bir katılım yöntemidir. Yerel yönetimler, kullanıcıya farklı alternatifler sunarak, seçim hakkı tanımaktadır. Alternatifli katılımda amaç, her bireye seçim ve karar hakkı vererek, yaşayacak olduğu çevre hakkında aktif görev almasını amaçlamaktadır.

Ortak – Karar Yöntemi ile Katılım: Yukarıda açıklanan diğer beş katılım yönteminde, süreç içerisinde kararı veren tasarımcıdır. Ortak karar yönteminde ise

tasarımcı ile kullanıcı son kararda söz sahibidir. Kullanıcı, tasarım sürecine direkt olarak ve aktif bir şekilde dâhil edilmektedir. Bu yöntemde önemli olan nokta, kullanıcının tüm aşamalarda düzenli katılım gösterebilmesidir. Gerekli zamanın ayrılması, katılım yöntemlerini iyi bilmesi ve kullanabilmesi gibi kıstaslar yerine getirilmesi gereklidir. Aksi takdirde yanlış sonuçlara ulaşılabılır.

Şahsi – Karar Yöntemi ile Katılım:

Tasarıma yalnızca kullanıcının karar verdiği katılım yöntemidir. Günümüzde self-build veya self-help kavramları olarak da bilinmektedir. Katılım oranının çok yüksek olduğu bölgelerde uygulanmaktadır, çünkü belirli kesimin katılım göstermesi durumunda sonuç tatmin edici olamamaktadır. Bu katılım yönteminin amacı, kullanıcıların da tasarım içgüdülerini ortaya koyarak, tasarımcının liderliğinde süreçte direkt etkili olabilmesini sağlamaktır.

Tasarım sürecinde, kullanıcı katılımına dair farklı uygulama alanları bulunmaktadır. Geçmişten bugüne kadar yukarıda sunulan farklı araçlar ile katılım sistemleri oluşturulmuştur. Günümüzde ise değişen ve küreselleşen dünyanın gerektirdiği katılım yöntemleri güncel araçların sisteme dâhil edilmesi ile oluşturulmaktadır. Katılım yöntemleri çağının sunduğu yeni araçları ve gerektirdiği esnekliği, değişkenliği bünyesinde barındırabilmelidir.

Kullanıcı katılımı, son kullanıcı olarak tanımlanan kentliyi tasarım sürecine dâhil etmeyi amaçlayan bir organizasyonlar ağıdır (Habraken, J.N., 1979, 14). Bilim insanları tarafından farklı yöntemler kullanılmış olsa da tüm yöntemler; öğrenme, organizasyonda yer alma, sorumluluk alabilme ve ilişki kurabilme kavramlarını içinde barındırmaktadır (Grieves, J., 1989, 108). Sözü edilen

kavramların, katılımcı süreçler içinde belirli bir görev dağılımı bulunmaktadır. Kullanıcı katılımında, tasarımcı ile kullanıcıyı bir araya getiren ortamı oluşturma ve süreci denetleme görevi yerel yönetimlere ait olmalıdır (Sudra, T., 1979, 28). Kenti ve kentliyi tanıması ve yönetim görevinde olması nedeni ile yerel yönetimler katılımcı yaklaşımlar konusunda önemli bir görev üstlenmektedir.

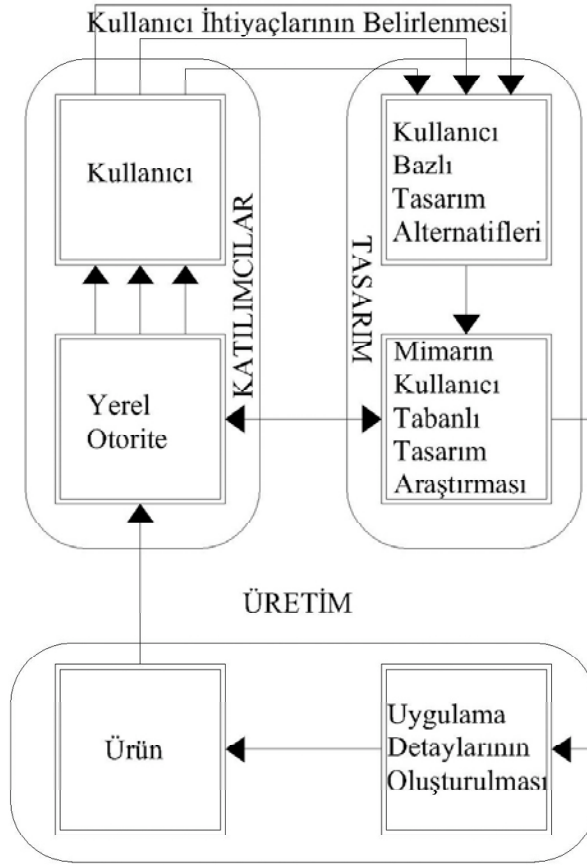
Katılım uygulamalarına ait yöntemler oluşturulurken, geçmiş deneyimlerin yanı sıra öncelikli olarak kentin verilerine dikkat edilmesi gerekmektedir (Habraken, J.N., 1978, 17). Kentin sağlayabileceği olanaklar ortaya koyularak, kentli profiline irdelenmesi katılım yönteminin belirlenmesinde ana faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentli kitlesinin hızlı bir değişim ve devinim hareketi gösterdiği metropollerde, kentli analizi ve model oluşturulma süreci yaşamsal değişim ile paralellik göstermelidir ve sürekli güncellenebilmelidir (Hardwick, W.G., Hardwick D.F., 1974, 93).

Bu bağlamda farklı yaşam biçimlerine sahip farklı kentler için tek bir kullanıcı katılım yönteminden söz edilememektedir (Habraken, J.N., 1985, 5). Her yerin kendi sosyal, kültürel ve birikim düzeylerine göre uygulamalar yapılmalıdır. Ancak farklı uygulamaların her birindeki asıl amaç, katılımcıları mümkün olduğu kadar tasarım sürecine direkt olarak dâhil edebilmektir (Negroponte, N., 1971, 63).

Aşağıda Habraken'in kullanıcı katılımı yöntemlerinin oluşturulmasına dair bir öneri tablosu sunulmaktadır (Tablo 4).

Kullanıcı ihtiyaçlarının belirlenmesinin ardından, kullanıcı bazlı tasarım alternatifleri ve mimarın kullanıcı tabanlı araştırması bir bütün olarak tasarım sürecini kapsamaktadır. Katılımcılar olarak belirlenen kullanıcı ve yerel

Tablo 4

Tablo 4: Kullanıcı katılımı yöntem akışı
(Hamdi, N., 1978. Adelaide Road
London, Open House, Volume 3, No:2,
18-23, s.20)

otoritelerin onayının ardından tasarımın üretim süreci başlamaktadır.

Küreselleşme Sonrası Katılımcı Tasarımlarda Yeni Yaklaşımlar Küreselleşmenin Katılımcı Yaklaşımlara Etkileri

Küreselleşme terimi, 1980li yılların sonlarında ender olarak akademik yayınlarda ve bazı gündelik yazılarda kullanılırken, günümüzde her alanı etkileyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Giddens, A., 2000, 20). Çünkü küresel kavramların temelinde, tüm insanların aynı “yer”de yaşadığı savı bulunmaktadır. Dünya bütündür ve insanlar bu bütün içinde yer almaktadır. Küreselleşme; modern yaşamı karakterize eden, hızla gelişen ve giderek yoğunlaşan

karşılıklı bağlar ve bağımlılıklar ağı olarak açıklanmaktadır (Tomlinson, J., 2004, 12). Sözü edilen bağlar ve bağımlılıklar, bireylerin ve toplulukların arasında, dünya çapında gelişen toplumsal ve kurumsal ilişkiler, uluslar arası düzlemlerde bilginin, insanların ve maddelerin hızlı akışı, teknolojik gelişmelerin sağladığı elektronik iletişim biçimlerinin birbirlerine bağlanmışlığı olarak tanımlanabilmektedir. Bu bağlamda, Marx’ın Grundrisse’te (1857) “mekânın zaman tarafından yok edilmesi”, ve David Harvey’nin de (1989) “zaman mekân sıkıştırılması” olarak nitelendirdikleri kavramlar küreselleşmenin mekâna etkileri ile ilişki kurabilmektedir (Tomlinson, J., 2004, 14). Bağlantılılık kavramı, “küresel-mekânsal yakınlık” olarak kentsel ve mekânsal düzlemde ele alınabilmektedir. Küreselleşme, mekânları ve kullanıcıları şu kavramlar temelinde etkilemiştir (Brenner, 2004, 28): “zaman-mekân ilişkileri”, “kentsel mekân akışları”, “mekân ve kent ilişkileri”, “yersiz-yurtsuzlaştırma”, “her-yerli olma”, “yerel-küresel bağlantısı”, “yerel-küresel çift taraflı etkileşimi”, “sürgün-yayımlı kavramları”, “yer değiştirme”. Sözü edilen kavramlar, küresel mekânların statik olgular olmadığını, farklı konseptler ile sürekli değişebildiğini göstermektedir. Kullanıcı kentlidir. İnsan değişen bir varlık olması sebebi ile küreselleşme süreci kentli yaşamını da değişime uğratmıştır. Çünkü farklılaşan yaşam biçimleri doğrultusunda insanlar yaşamları boyunca kentler arasında yer değiştirebilmektedir. Heterojen nüfusu olan ve çeşitli kültürlerin birbirine karıştığı bütün kentler çoğunlukla birbirlerinden ayrı düşen toplumsal grupların ve kültürlerin bir arada olduğu bir çoğulluktur (Keyder, Ç., 2000, 29). Kentli ise, yaşadığı çevre hakkında yaşam

kalitesini arttırıcı önlemlere dâhil olabildiği noktada kullanıcı tanımı çerçevesine girmektedir. Küreselleşme ile tasarım sürecinde kullanıcı katılımının üretken ve anlamlı bir noktaya ulaşabilmesi için farklı katılım yöntemleri geliştirilmiştir ve zaman içinde değişen dünya düzenine uygun yeni yöntemlerin üretilmesi gereklidir (*Armillas, I., 1971, 38*). Üretilen yöntemlerin kentli tarafından kolay erişilebilir ve net olması, katılımcıların objektif olabilmesi bağlamında önemlidir. Örnek olarak, “urbanista” adı verilen ve Nova Scotia Technical Collage tarafından geliştirilen bir simülasyon ile katılım yöntemleri sanal bir düzlemde canlandırılmakta, kentli bilgilendirilmektedir (*Armillas, I., 1971, 40*). Bu gibi yaklaşımlar, farklı uygulama alanlarında farklı yöntemler temelinde gerçekleştirilen katılımların anlaşılabilmesini sağlamaktadır. 2006 yılında Almanya’da kentsel tasarıma katkı amaçlı bir araya gelen kentliler, sosyal örgütlenme hareketi ile yaşadıkları mekânlara dair fikirler üretmeye başlamışlardır. Kendilerine “bouguppen” adını vererek, internet ortamında platformlar oluşturarak, dönemsel toplantılar düzenlemiş fikirlerini belirli bir düzeye taşımışlardır (*Fezer, J., Heyden, M., 2007.,329*). Ardından yerel yönetime sundukları önerileri dikkate alınmış ve kentsel düzeydeki projeler kentlilerin görüşleri doğrultusunda revize edilmiştir. Bu girişim, kentlilerin kullanıcı katılımı konusuna farklı bir yaklaşım geliştirmesine örnek teşkil etmektedir. Yerel yönetimin katılımcı bir yaklaşımı olmadan sosyal sorumluluk ile başlayan organizasyon, kentlinin kendisini tasarıma dâhil edebilmesi ile son bulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri’nde farklı ara düzlemler oluşturularak gerçekleştirilen

katılım girişimlerinin yanı sıra “İletişim ve Tasarım Merkezleri” adı verilen birimler oluşturulmuştur (*Fezer, J., Heyden, M., 2007.,333*). Ardından Kent bilimci Paul Davidoff öncülüğünde yayılan İletişim ve Tasarım Merkezleri, ülkede farklı eyaletlerde yer almaktadır. İçeriğinde, tasarım atölyeleri ve kentsel pedagoji gibi eğitim birimlerini barındıran merkezler bazı öncü üniversiteler tarafından desteklenmektedir. Örnek olarak, New York’da bulunan “Pratt Institute Center for Community and Environmental Development” isimli merkez bölgenin ünlü projelerinden Hale County/Alabama projesinde yer almış ve kentlilerin katılımları ile tasarıma yön vermiştir. Küreselleşme ile katılımcı sistemler, geleneksel yöntemlere göre daha global, kolay ulaşılabilir ve şeffaf özelliklere sahip olmuştur. Teknolojik gelişmeler, küreselleşmenin getirdiği bütünsel dünya anlayışı iletişimi güçlendirmiş ve sanal ağlar yardımı ile katılım süreçlerine dâhil edilmiştir. İnternet kullanımının yaygınlaşması sonucu, iletişim çağı olarak adlandırılan 2000li yıllarda özellikle kent yaşantısı dijital ortamları içerisinde barındırmaktadır. Sosyal ağların kurulması ve iletişim aracı olarak internet kullanımı devrin en güçlü araçlarından biridir (*Murdock, G., 1993, 536*). Bu bağlamda küresel alanlardaki kullanıcı katılım modellerinde internet ağı önemli bir unsur olarak ele alınmalıdır. Dijital ortamlar ve teknolojik araçlar, sanal ortamlarda genellikle küresel boyutta kullanılmaktadır. Genel ve herkese açık olan sistemlerin katılım aracı olarak kullanılabilmesi için yerelleştirilmesi gerekmektedir. Örnek olarak; Paris yerel yönetimi tarafından uygulanmış olan Minitel Sistem, yerel sosyal oluşumların sanal ortama uyarlanması anlamına gelmektedir (*Weckerle, C., 1991, 290*).

Kentlinin ihtiyaçlarına ve kullanım yeteneklerine uygun olarak oluşturulan özgün dijital ortamlar, Minitel sistem ile kullanıcı katılımını sanal ortamlar üzerinden sağlamaktadır. Yerel demokrasi, sosyal organizasyonların artırılması ve iletişimin güçlenmesi Minitel Sistemin diğer faydaları olarak belirtilmektedir. Teknolojik katılım araçları ile oluşturulan katılım modelleri, günümüzdeki yaşam biçimi için tercih sebebidir. Zaman sıkıntuları ve pratik kullanım olanakları olduğu için dijital araçların kullanımı önem kazanmıştır (Law, J., Bijker, W., 1992, 290). Küresel dünyanın, vazgeçilmez yaşam aracı olarak tanımlanan dijital donanımlar, kentlilerin hayatında önemli bir yere sahiptir (Amin, A., Thrift, N., 1994, 10). Kullanıcı katılım modellerinde, dijital araçlar kullanılırken dikkat edilmesi gereken husus, kullanıcının sanal ile gerçek mekânların algısını ayırabilmesini sağlamaktır. Teknolojik araçlar kullanılarak yaratılan sanal ortamlar, kentliyi yanıltmamalıdır. Zamansal kavramlar karıştırılmamalı, fütüristik yaklaşımlar ile güncel verilerden uzaklaşmamalıdır (Castells, M., 1989, 52). Kentli ihtiyaçları yerel bağlamlarda ve günlük yaşantıdan ele alınmalı, global değerler üzerinden oluşturulmamalıdır (Grossman, L., 1995, 25). Sanal ortamlarda global-yerel ilişkisinin iyi kurgulanması, kentliyi bulunduğu “yer”in özelliklerinden uzaklaştırmaması açısından önemlidir.

Küreselleşme Sonrası Katılım Yöntemleri ve Modelleri

Çağdaş katılım modellerinde, teknolojik araçların sunduğu teknikler ile yeni bir kavram ortaya atılmıştır. Sanal gerçeklik yöntemi ile kentliye tasarım sürecinde, önerilen mekânların simülasyonu ile yapay çevreyi deneyimleme olanağı verilmektedir (Petric, J., Maver T., Jonti G.,

Ucelli G., 2002, 01). 1971 Manchester Konferansı’ndan bu yana geliştirilen, kentlinin katılım sürecindeki bilgilendirilme yöntemleri kentlinin projeyi iyi anlayabilmesini amaçlamaktadır. Sanal gerçeklik, bu bağlamda yepyeni bir açılım sağlamıştır. Üç boyutlu modelleme ve bir senaryo eşliğinde mekânları farklı ölçekler ile algılama olanağı sağlayan simülasyonlar, tasarımdaki sanal gerçeklik yöntemi (virtual reality-VR) olarak tanımlanmaktadır (Petric, J., Maver T., Jonti G., Ucelli G., 2002, 02). VR yöntemi ile kullanıcı katılımı modelleri aşağıda sunulan 5 aşama ile gerçekleştirilmektedir (Petric, J., Maver T., Jonti G., Ucelli G., 2002, 03):

- 1- İmmersiyon: Kentlilerin yapay çevre ile çevrelenmesi,
- 2- Var Olma: Yapay çevre içinde, kentlinin kendi yaşam alanına ulaşması, gerçek çevre ile yapay çevre arasındaki ilişkiyi algılaması,
- 3- İnteraktivite: Yeni önerilen yapay çevreyi değerlendirerek kentlinin geri bildirimini doğrultusunda, simülasyon üzerinde interaktif revizyonların yapılması, kentlinin kendi geri bildirimini yansımalarını reel olarak gözlemleyebilmesi,
- 4- Otonomi: Katılımcıların kendi sınırları içerisinde, bireysel veya grup olarak proje içinde özgür ve bağımsız olarak müdahalede bulunması,
- 5- İşbirliği: Kentlilerin kendi içerisinde interaktif olarak sanal çevre ile ilgili katılımında bulunması.

Yukarıda beş aşama ile açıklanan sanal gerçeklik yöntemi ile kullanıcı katılımı, geleneksel yöntemlerin altyapılarını teknolojik gelişmeler ile birlikte kullanan modeller yardımı ile günümüzde aktif olarak yer almaktadır (Steinbuch, K., 2000, 165). Tasarım süreçlerinde kullanılmaya başlayan üç boyutlu modelleme teknikleri,

kullanıcı katılımı alanında da kentliye gerçek bir bakış olanağı sunmaktadır. Proje ve teknik donanımlar konusunda profesyonel olmayan kullanıcıların, tasarımı daha kolay ve doğru algılayabilmesi üç boyutlu modeller açıklayıcı olabilmektedir. Kullanıcı, deneyimlerini tasarımcıya aktardığı süreçte yaşam kalitesinde gelişme gözlemleyebilecektir. Ayrıca katılımcılık; sosyalleşebilme, temsil etme-edilme, örgütsel davranış gibi birçok eğitim süreçlerini de kentliye kazandırabilmektedir. Rob Atkinson, aşağıdaki tablo ile küreselleşme sonrası kullanıcının projelerdeki katılım süreçlerini, kazanımlarını ve süreç içindeki farklı aşamaları aktarmaktadır.

Tablo 6'da, üç farklı proje süreci karşılaştırmalı olarak incelenebilmektedir. Geleneksel proje süreci, katılım yaklaşımı olmadan yatırımcı, tasarımcı, teknik gruplar, işverenin karar mekanizmasında yer aldığı durumdur. Kullanıcı son ürüne ulaştığı noktada tasarım konusundaki tüm kararlar verilmiştir. Katılımcı proje süreci, kullanıcının yalnızca tasarımcı ile işbirliği içinde

olduğu süreçtir. Yatırımcı proje konusunda kararını vermiş, tasarım için çalışmalar başlatılması aşamasında tasarımcı kullanıcı ile ortak çalışmaktadır. Görüş birliği tabanlı katılımcı proje sürecinde, proje henüz yatırım aşamasında iken; yatırımcı, kullanıcı ve tasarımcı işbirliği söz konusudur. Kentlinin yaşam deneyimleri, tasarımcının profesyonel katkıları, yatırımcının ticari ve ekonomik bakış açıları ile birleşerek en verimli kararın oluşması için zemin oluşturulabileceği açıktır. Günümüzdeki kullanılmakta olan katılımcı politikalarının birçoğunun temelinde bu sistem yer almaktadır.

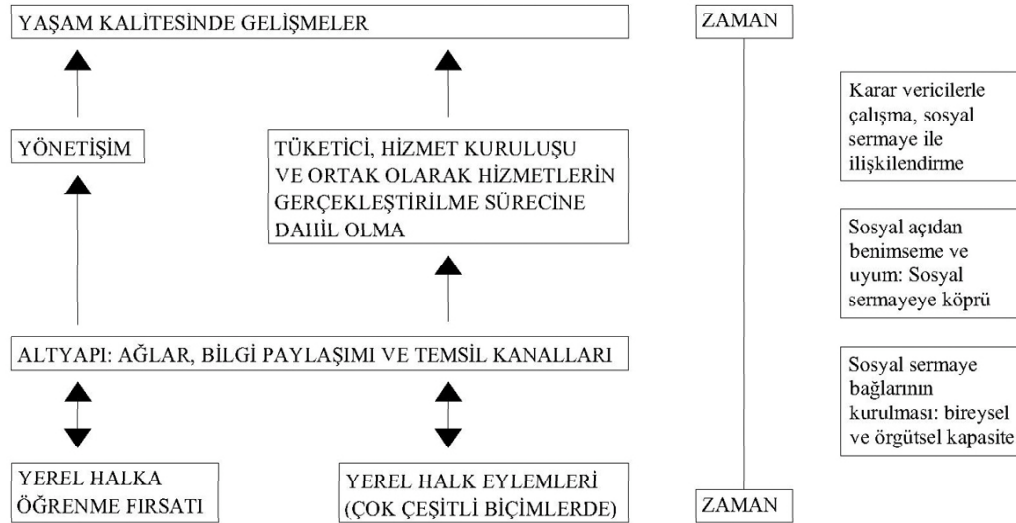
Çağdaş katılım modellerinde kentli, sivil bir birey veya profesyonel olmayan bir tasarımcı olarak değil, mekânı yaşayan ve deneyimleyen ekspertiz olarak görülmektedir (Hardwick, W.G., Hardwick D.F., 92). Bu bağlamda, çağdaş katılım yaklaşımlarında, kentlinin talep ve öngörülerini tasarım girdileri olarak projelerde ve yatırım planlamalarında kullanılmaktadır.

Tablo 5

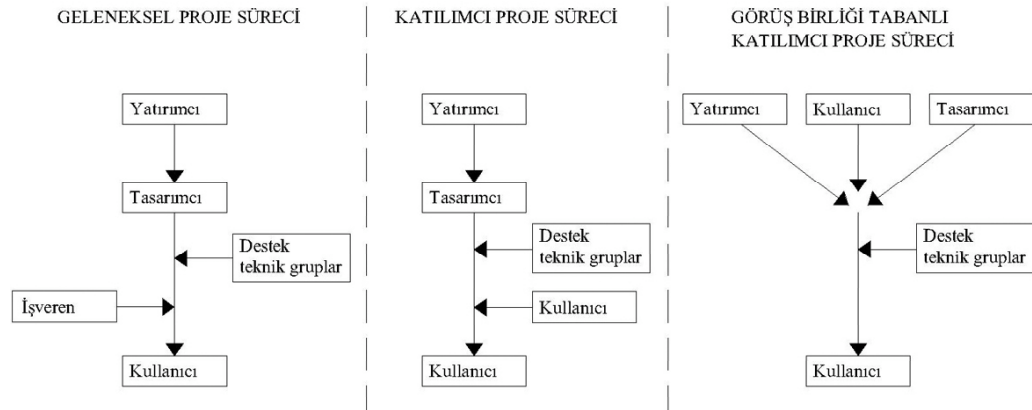
Kullanıcıların projelerdeki katılım süreçlerini gösterir tablo (Rob, A., 2004. Kentsel Dönüşüm, Ortaklıklar ve Yerel Katılım İngiltere Deneyimi, Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu Bildiri Kitabı, İstanbul, 27-30 Kasım 2004, s.92)

Tablo 6

Proje süreçlerinde farklı katılım yaklaşımları (Day, C., Parnell, R., 2003. Consensus Design: Socially Inclusive Process. Architectural Press, London, s.14)

Tablo 5

Tablo 6

Katılımcı Yaklaşımların Günümüzdeki Anlamı ve Uygulama Yöntemleri

Kullanıcı katılımı; yöntemleri, uygulama alanları, alt disiplinlerle iletişimi ile bir bütündür. Temelinde “doğru bir yönetim şekli” barındıran, bireysel sorumluluk ile başlayan, sivil örgütlenme ve sosyal çevre ilişkilerinin güçlenmesini amaçlayan karmaşık bir organizasyondur (Fezer, J., Heyden, M., 2007, 332). Organizasyon; yerel yönetimler, kentliler, tasarımcılar, bilim insanları ve akademisyenler, yatırımcılar gibi alt grupların işbirliği ile başarıya ulaşabilmektedir.

Kullanıcı katılımı girişimleri, tasarım sürecindeki demokratikleşme hareketi olarak özetlenebilir (Bosma, K., Hoogstraten, D., v., Vos, M., 2000, 166). Komplike nüfus yapılarına sahip küresel kentlerde, sosyal süreçler içinde çözümsüz gibi görünebilen problemler ile karşılaşabilmektedir.

Katılımcı yaklaşımlar, içerik ve amaçladığı demokratik söylem kapsamında çok bileşenli bir altyapıya sahiptir (Hardwick, W.G., Hardwick D.F., 1974, 94). Bu durum, yerel ve bölgesel yaklaşımların birleşiminde kent düzeyine ulaşması ile çözüme kavuşabilmektedir. Kentli, yerel yönetim ve üst yönetimler arasındaki işbirliği küresel kentlerdeki yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olmalıdır (Wennerhag, M., 2008, 56). Demokrasi, kentliyi politik ve sosyal alanda temsil edilmek

sureti ile sürecin içine almaktadır.

Katılımcılık, çağdaş kentlinin günlük yaşamının bir parçası olmalıdır (Tuna, B.H., 2007, 5).

Kullanıcı katılımı kentlinin kentsel yaşam eğitiminin bir parçasıdır (Cullingworth, J., B., 1970, 307). Kentli doğru yerde doğru analizi yapabilme yetisini katılımcı modeller ile kazanabilmektedir. Kullanıcı katılımında kentli, katılım gösterdiği projenin sonuçlarını somut olarak izleyebilmelidir (Hardwick, W.G., Hardwick D.F., 1974, 94). Şeffaf yerel yönetim raporlamaları, bütçe ve yatırım analizleri kentlinin bilgisine sunulmalıdır. Sonuçlardaki katkısını izleyebilen bireylerin, daha sonraki katılımcı yaklaşımlarda da yer aldığı bilinmektedir (Hardwick, W.G., Hardwick D.F., 1974, 95). Kentsel yönetimler, kullanıcı katılımı kavramını, “fait accompli” olarak tanımlanan, göstermelik sunumlar ile değil, kentlinin interaktif olarak yer alabildiği, tartışabildiği düzlemlerde sunmalıdır (Cullingworth, J., B., 1970, 307). Katılım, kenti, kentliyi ve yönetimlerin çıkarlarını koruyan, doğru ve sistemli kararların alınmasına olanak veren bir organizasyondur.

Küreselleşme ile metropollerde kullanıcı katılım yöntemleri global aktivizm olarak tanımlanan aktif organizasyonlar ağının bir parçası olmalıdır (Wennerhag, M., 2008, 56). Dijital ve teknolojik bağlar, küresel

kentleri ve kentlisini dinamik tutmaktadır. Bu bağlamda, küreselleşme sonrası katılımcı yaklaşımların farklı bir boyut kazandığı ortaya çıkmaktadır.

İstanbul Levent’de Katılımcı Tasarıma Dair Alan Çalışması ve Sonuçları Katılımcı Yaklaşımlar Bağlamında İstanbul’a Bakış

İstanbul, tarih boyunca konumu ve tarihi birikimi sebebi ile iş hayatı ve ticaret yönünden gelişmiş bir kent olagelmıştır. Bu nedenle kent kuruluşundan bu yana hareketli ve kozmopolit bir nüfusa sahip bir göç kentidir (Keyder, Ç., 2000, 192). İstanbul’un ticari konumu küreselleşme ile başkalaşarak farklı bir boyuta taşınmıştır. Değişmeyen boyutu, yine uluslararası bir pazara sahip olmasıdır, değişen yönü ise, küreselleşme ile ortaya çıkan kentlerin görsel olarak simgeselleşme çabası sonucu yeni yapılaşma türlerinin plansız olarak yer almaya başlaması olmuştur. İstanbul kentinin, tarihten bu yana kozmopolit yapıya sahip olması kente yaklaşımların farklı olmasını gerektirmektedir. İstanbul metropolünün boyutlarına ve sorunlarına yaklaşım, iç içe geçmiş kentlerin kompozisyonundan oluşan bir bölgenin yaklaşımı şeklinde düşünülmelidir.

Kullanıcı katılımı kavramı, kullanıcı kitlesinin eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik özellikleri ve yaşam önceliklerine göre farklı anlamlar yüklenebilmektedir (Turner, J.F.C., 1976, 127). Özellikle kentlinin katılımcı felsefenin farkındalığını yaşayabilmesi için, belirli yaşamsal kalitelere ulaşmış olması gerekmektedir. Katılımcı model uygulamaları, gelir düzeyi düşük ve az gelişmiş bölgelerdeki katılım sonuçlarının demokratik verilere ulaşamadığını göstermektedir (Turner, J.F.C., 1976, 127). Bu durum, kentlinin yaşam

önceliklerinden kaynaklanmaktadır. Yaşamını sürdürebilecek asgari donanımına sahip olmayan bireyin, çevre ve kent mekânlarının kalitesi hakkında fazla kaygı sahibi olmadığı gözlenmiştir. 2006 yılında hazırlanan İstanbul Metropol Alan plan raporunda, “Kentli Hakları ve Planlama” başlığı ile katılımcı yaklaşımlara değinilmektedir (İMP, 139). Rapor içeriğinde, kentli haklarının önemine vurgu yapılmaktadır. Kentli haklarının tespiti yapılarak sorunların giderilmesi için politikalar üretilmesi hedeflenmiştir. Avrupa Konseyi tarafından 1992 yılında kabul ve ilan edilen Avrupa Kentsel Şartı, kentli hakları bağlamında önemli bir belgedir. Avrupa topluluğu tarafından benimsenen ve her kentli için minimum kentsel yaşam ilkesini tanımlayan Avrupa Kentsel Şartı metni İstanbul Metropol Alan plan raporunda benimsenmesi gerekli önkoşullar olarak belirtilmiştir. Şartın temel ilkesi kentliler ile yapılması zorunlu olan işbirliği ve dayanışma olarak ilan edilmiştir. Her belediyenin kendi katılım yöntemini belirlemesinin gerekliliği vurgulanmıştır (İMP, 139). Ancak 2006 yılında hazırlanan İstanbul Metropol Alan plan raporunda, kentte yaşayanların projelerin gerçekleştirilmesinde kent yönetimine katılımının nasıl sağlanacağına ilişkin yöntemler belirlenmemiştir. Katılımcı yaklaşımlar, demokratik toplumlar ve gelişmiş ülke kentleri bağlamında çalışmanın örneklerinde de sunulduğu gibi ortalama 40 yıllık bir geçmişe sahiptir. İstanbul kenti, binlerce yıllık geçmişi ve dünya metropolleri içerisindeki önemine rağmen katılımcı politikaları bünyesinde henüz barındırmamaktadır. Bazı belediyeler, katılımcı uygulama deneyimleri yaşamış olsa da çalışmalar yerel kalmış, kent bütününe yansıyamamıştır (Mimarlar Odası,

Resim: 1 İstanbul-Levent de bulunan konut ve yüksek yapılaşmaların günümüzdeki durumunu gösterir fotoğraf (Barbaros Karagülmez, <http://www.fotokritik.com/16470142highlight=Levent>, 20 Nisan 2009)

2009, *Mimarlık, Çevre, Kültür ve Demokrasi Politikaları Raporu*, 4). Örneğin, kent kurultaylarının toplanması, imar planı değişikliklerine meslek odalarının ve halkın katılımı gibi deneyimler yaşanmıştır (Tekeli, İ., 2001, 118). Demokrasi ile yönetilen Türkiye'nin en büyük ve kozmopolit kenti olan İstanbul, katılımcı yaklaşımlara sahip olmalı ve "İstanbul" olma farkındalığını kentlisine yaşatmalıdır. Gelişmekte olan ülkeler içerisinde yer alan Türkiye'de ve özellikle İstanbul'da karmaşık bir demografik yapı görülmektedir. Kente dışarıdan göç eden toplumlar (özellikle küreselleşmeye bağlı iç - dış göçler) ve eki İstanbullu olarak adlandırılan kentliler bölge ayırımı olmaksızın birarada yaşamaktadırlar. Bu nedenle İstanbul kenti için önerilecek olan katılımcı politikalar; yerel boyutlara indirgenerek, bölge düzeyindeki kullanıcı kitlesine uygun olarak oluşturulmalıdır.

Bu bağlamda, İstanbul Levent bölgesinde seçilmiş olan pilot alanda bir alan çalışması gerçekleştirilmiş ve katılımcılık konusunda somut verilere ulaşılmıştır.

Alan Çalışmasına ait Örneklem Belirleme Ölçütleri ve Anket Alanı Özellikleri

İstanbul'da küreselleşmenin etkileri ile kentte gerçekleşmeye başlayan yapılaşma hareketleri kuralsız, hızlı, dinamik bir şekilde başlamış ve devam etmektedir. Fırsat alanları oluşmuş, belirli bölgelerde rant problemleri ortaya çıkmıştır. Girişimcilerin önünün kesilmemesi adına ve yatırımları teşvik etmek amaçlı, küresel dönem yapıları İstanbul'a inşa edilmektedir. Hızlı ve plansız yöntemlerle gelişen yapılaşmalar, İstanbul kenti için önümüzdeki yıllarda, psikolojik ve altyapısal alanlarda daha büyük problemler oluşturabilecektir. Aşağıda İstanbul Levent'de yer alan, geçmişte sadece konut yerleşimleri bulunan kentsel bir bölgede küreselleşme sonrası inşa edilen yüksek yapılaşmalara ait fotoğraf aktarılmaktadır (Resim 1).

Küreselleşme ile gelişen yeni yapılaşma girişimlerinin, katılımcı yaklaşımlar ile ortak bir paydada değerlendirilmesinin gerekliliği çalışmanın ana çıktısını oluşturmaktadır. Pilot bölge olarak seçilen Levent, müstakil yapılaşma alanlarında yaşayan kentlisinin köklü ve uzun süredir aynı bölgede yaşamakta olduğu bir kentsel alandır. Bu bağlamda; aidiyet, kentli olma kavramlarının geliştiği bir kullanıcı kitlesine sahip olan Levent bölgesi, alan çalışması için pilot bölge olarak belirlenmiştir. Alçak ve az yoğun yapılaşma bölgesine teğet inşa edilen yüksek yapılar ile kentlinin insan-çevre bağlamında değerlendirilmesi kapsamında, seçilen bölgenin alan çalışmasına dair verileri doğru sonuçlara ulaştırabileceği öngörülmüştür.

Aşağıdaki hava fotoğrafı, az yoğun Levent konut yerleşiminin küreselleşme ile başlayan ve devam etmekte olan yüksek

yapılaşma girişimleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Alan çalışması, iki farklı yerleşim yaklaşımına teğet olan birimlerde gerçekleştirilmiştir (Resim 2)..

Levent, İstanbul ilinin Beşiktaş ilçesi içinde yer alan bir kentsel alandır. Beşiktaş; doğudan İstanbul Boğazı, kuzeyinden Sarıyer ilçesi, batıdan Şişli ilçesi, güneyden Beyoğlu ilçesi ile çevrelenmiştir. 6 Ekim 1868 tarihli Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi'nde Beşiktaş 7. Daire olarak nitelenmiş, sınırları "Dolmabahçe'den sahilde Kayalar'a, karadan Levent Çiftliği ve Şişli Feriköyü'ne kadar uzanmaktadır." diye belirtilmiştir. Beşiktaş ilçesinin

çekirdeğini oluşturan Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy ve Bebek gibi tarihi semtler dışındaki yerleşim yerleri son elli yıl içinde oluşmuştur. Kırsal alanların iskâna açılması 1950lerde başlamış olup, Beşiktaş ilçesinde ilk yeni yapılaşma Levent'de gerçekleşmiştir. Levent Çiftliği arazisi üzerinde bahçeli evler düzeninde toplu konut uygulaması olarak Levent Mahallesi inşa edilmiştir. 1.,2.,3. ve 4. Levent olarak adlandırılan mahalleler, etaplanarak yerleşime açılmıştır. Levent, kent dışı toplu konut yerleşmesinin, son 50 yıl içinde yoğun bir kent içi yerleşimine dönüşmesinin belirgin örneklerinden biridir.

Resim: 2
İstanbul Levent bölgesinde yapılan anket alanına ait hava fotoğrafı (Onduline AŞ., 2009. Avrupa Kültür Başkenti "İstanbul"- The European Capital of Culture. Doğan Burda Dergi Yayıncılık, İstanbul, s.147)

Levent Mahallesi adını, Osmanlı döneminde, 18.yy'da bu bölgede bulunan Levend Çiftliği'nden almıştır. 18.yy'da, bugünkü Büyükdere Caddesinin doğusundaki araziler I.Abdülhamid tarafından Kaptan-ı Derya Hasan Paşa'ya verilmiş, kendisi bölgeye bahçeler, binalar, kasırlar yaptırmış ve deniz levendlerinden meydana getirdiği bir muhafız bölüğü yerleştirmiştir. 1940lı yıllara kadar çiftlik ve bahçelikler olarak kullanılan Levent'de ilk yapılaşma Emlak Kredi Bankası'nın toplu konut projesi çerçevesinde 1947'de başlamış ve 1950 yılında 1. Levent yerleşime açılmıştır. 1. Levent'in talep görmesi üzerine 2. ve 3. Levent'deki konutlar inşa edilmiştir. Bu bölümde konutlar yine bahçeli, ancak biraz daha büyük boyutlu villa tipleri olarak yapılmıştır. Yapımına 1950 sonlarında başlanarak, 1960lı yıllarda yerleşime açılan 4. Levent'de ise lüks sayılabilecek villalar ve 2-3 katlı apartmanlar inşa edilmiştir.

1950lerde Levent, 2.000 nüfuslu, tüm sakinlerin birbirini tanıdığı, eski İstanbul mahallelerinde rastlanan sıkı komşuluk ilişkilerinin sürdüğü bir yerleşim alanıdır. Kentli profili; orta gelir düzeyinde, öğretmen, subay, sanatçı, yazar, bilim adamı, tüccarlar gibi kozmopolit ve eğitilmiş bir yapıya sahiptir. 1950li yılların başlarında Levent bölgesi, İstanbul dışı sayılmakta, yakın çevrede başka bir yerleşim bulunmamaktadır.

Levent'in değişmeye başlaması, 1955'lerde Gültepe bölgesinde başlayan gecekondulaşma ile gerçekleşmiştir. 1960 ve 1970li yıllarda Levent, çevresini yüksek beton yapıların çevrelediği bir yapıya sahip olmuştur. Aynı dönemlerde çevre nüfusu hızla artmış, gecekondu ve lüks binaların arasında kalan eski Levent yerleşiminin dokusu aynı kalmıştır. Levent bu dönemlerde, kent içi olarak

tanımlanmaya başlamıştır.

1980 sonrasında Levent Mahallesi, 1. Levent'den başlayarak konut bölgesi olma niteliğini kaybetmeye başlamıştır. Bu dönem, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de küreselleşmenin etkilerini yansıtmaktadır. Bölgedeki bahçeli yapılar; şirketlerin genel merkezleri, restaurant, ticaret alanlarına dönüşmeye başlamıştır. Kentin iş bölgesinin Levent'e gelmesi ile şirketlerin 1. Levent'e yerleşmelerine karşılık, büyük holdingler 2. 3. ve 4. Levent'in Büyükdere Caddesi'ne bakan kesimlerinde gökdelenler inşa etmişlerdir. Sabancı Kuleleri, Yapı Kredi Plaza ve İş Bankası Kuleleri bölgedeki gökdelenlerin ilk yapılarıdır. Günümüzde sayısı her geçen gün artan yüksek yapılar Levent'de inşa edilmeye devam etmektedir. Anket çalışması, İstanbul'da 1990lı yıllara kadar bahçeli, müstakil alçak katlı yapılaşma özellikleri ile tarihte yer almış ve Levent bölgesinde inşa edilen yüksek yapılaşma örneklerinin bir arada olduğu kentsel alanlardan biri olan Levent'de gerçekleştirilmiştir. 1992-1993 yılında Sabancı Kuleleri, 1996-2000 yıllarında ise İş Kulelerinin inşa edilmesi, bölge yerleşimini değişime uğratmıştır. Levent, eski bir yerleşim birimi olması, kendine özgü yapılaşma modelinin olması ve belirli bir kullanıcı kitlesine sahip olması nedeni ile yerel değerlerini koruyabilmiş bir yerleşim alanıdır. Küresel yapılaşmalar anlamında İstanbul'un ilk örneklerinden olan Sabancı ve İş Kulelerinin köklü bir geçmişe sahip Levent yerleşiminde yapmış olduğu etki, çalışma kapsamında doğru somut veriler oluşturabilecek potansiyelindedir.

Anket uygulama alanı, aşağıda vaziyet planı çiziminde görüldüğü gibi Sabancı Kuleleri ve İş Kulelerine teğet olan yerleşim birimlerini kapsamaktadır. Belirlenmiş olan pilot alan içinde,

müstakil yerleşim birimleri ortalama 2-3 katlı yapılardan oluşmaktadır. Tamamı konut olarak inşa edilmiş yapılar, iş merkezleri ve ofis yapıları olarak kullanılan kulelerin inşa edilmesinin ardından son on beş yıldan bu yana iş yeri olarak da kullanılmaya başlamıştır (Resim 3).

Sabancı Kuleleri yaklaşık 2.200 kişilik, İş Kuleleri ise yaklaşık 5.900 kişilik ofis hacmine sahiptir. Sabancı Kuleleri 2 yüksek yapıdan oluşmaktadır, 1. Kule 39, 2. Kule 35 katlı olarak inşa edilmiştir. Sabancı kuleleri toplam 107.700 m2 kapalı inşaat alanına sahiptir. İş kuleleri ise 3 yapının bir araya gelmesi ile kurgulanmış, 1. Kule 52 katlı, 2.ve 3. kule ise 33 katlı olarak inşa edilmiştir. Yaklaşık 8.100 kişilik toplam ofis çalışanı nüfusu ve çevresel etkileri ile iki yüksek yapı kompleksi, konut ağırlıklı yerleşim bölgesine ciddi bir yoğunluk getirmiştir. Bu bağlamda, kentlinin yaşam koşulları ve kentsel mekânları değişime uğramıştır. Anket uygulama alanı, bu değişimden en çok etkilenen ve yüksek yapılar ile teğet olan yerleşimler çerçevesinde sınırlandırılmıştır.

Aşağıda sunulan hava fotoğrafı, anket alanı sınırlarının net olarak tanımlandığı izleri içermektedir. Anket uygulaması, sınırlar içinde kalan, küreselleşme sonrası gerçekleşen yapılaşmaların en yakınındaki yapı gruplarında gerçekleştirilmiştir (Resim 4).

Anketin Yöntemi ve Sonuçları

Alan çalışması, uygulamaya tabi tutulan kentlilerin profilini ve önerilen katılımcı yaklaşımın İstanbul için gerekliliğini ortaya koymaya yönelik dört ayrı bölümden oluşmaktadır. Kentlilere ait demografik özellikler, kentlinin çalışma ve gündelik hayatına dair bulgular, kentlinin

Resim 3

Resim 4

Resim: 3

İstanbul Levent bölgesinde yapılan anket alanına ait vaziyet planı (İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden alınmış harita üzerinden hazırlanmıştır.)

Resim: 4

İstanbul Levent bölgesinde yapılan anket alanına ait hava fotoğrafı (www.googleearth.com sitesinden alınmış görsel üzerinden hazırlanmıştır.)

Grafik 1

Katılımcıların yaş durumu değerlendirme analizi

yaşam birimi ve çevresi hakkında düşünceleri, kentlinin çevre, kullanıcı katılımı ve yüksek yapılaşma hakkındaki görüşlerini saptamaya yönelik 4 farklı bölümde toplam 56 soru anket kapsamına alınmıştır.

Anket kapsamında uygulanan 56 sorunun tamamı, ilişkilendirilmek istenen çapraz analizler ile birlikte SPSS yöntemi kullanılarak tablo ve grafik olarak değerlendirilmiştir. Sorulara verilen yanıtlar, tablo ve grafiklere aktarılırken %95 güvenlik sınırı ($p=0.050$) temel alınmış, hata payı % 5 olarak saptanmıştır. Bu yaklaşım ile sonuçların bilimsel olma payının artırılması amaçlanmıştır.

Alan çalışması, 03 Aralık 2008 – 14 Nisan 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ana kitlesi, pilot bölge içinde ikamet eden kentlileri kapsamaktadır. Örnek kitle büyüklüğü 180 yaşam birimi olarak hedeflenmiştir.

Dört ana bölümden oluşan anket soruları 10 Şubat 2009 tarihinde 20 kentli üzerinde, seçilen pilot bir alanda / bölgede uygulanmıştır. Bu çalışma, soruların anlaşılır olması, anket süresinin saptanması ve sonuca yönelik ön irdeleme yapılabilmesi amaçları ile yapılmıştır. Pilot uygulama sonuçları değerlendirilerek bazı sorularda gerekli revizyonlar yapılmıştır.

Pilot çalışmanın ardından, asıl alan çalışması 20 Şubat 2009 – 14 Mart 2009 tarihleri arasında, yapı kullanıcılarından randevu alınma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Toplam 182 adet anket uygulaması yapılmıştır. 157 adet anket değerlendirmeye alınmış, 25 adet anket tutarsız yanıtlardan dolayı değerlendirme dışı bırakılmıştır.

15 Mart 2009 – 20 Mart 2009 tarihleri arasında değerlendirmeye alınan 157 anketin dijitalleştirilmesi gerçekleştirilmiştir. Anket sonuçlarının istatistik gruplama

işlemleri, grafik ve tablolaştırılması, soruların ilişkilendirilerek çapraz analizlerin oluşturulması aşamalarında SPSS analiz konusunda uzman İkon Danışmanlık firmasından profesyonel destek alınmıştır. 20 Mart 2009 – 14 Nisan 2009 tarihleri arasında, İkon Danışmanlık ile ortak yürütülen çalışmalar ile anket değerlendirmeleri tamamlanmıştır.

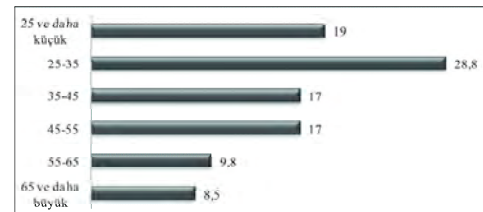
Tüm sorulara ait, grafik ve tablo sonuçları ile çapraz analizlerin tablo ve grafikleri hazırlanmıştır. Çalışmanın kesintiye uğratılmaması amacı ile yalnızca sonuç ile direkt ilişkili olabilecek sorulara ait grafik ve tablolar makale kapsamında sunulmaktadır.

Anket Sonuçlarına ait Grafik ve Tablolar

Levent'de belirlenen pilot bölgede yaşayan kentlilerin yaş dağılımı aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

1.SORU: Yaşınız? (Grafik 1)

Kentli profilinde, ağırlıklı yaş grubunun 25-35 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Ayrıca toplam nüfusun %47,8'inin 35 yaş ve altı yetişkinlerden oluştuğu göz önüne alınır ise, araştırmanın yapıldığı profilin genç ve orta yaş ağırlıklı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Grafik 1

5.SORU: Kaç yıldır İstanbul'da ikamet ediyorsunuz? (Grafik 2)

Grafik1. Katılımcılara ait yaş dağılımı Kentlilerin aidiyet duygusunun gelişmesi, çevresi hakkında kaygı sahibi olabilmesi, yaşadığı çevreyi sahiplenmesi ile mümkün olabilmektedir (Healey, P., 1997. 76).

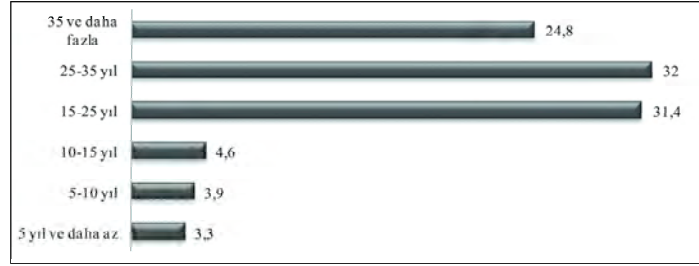
Aşağıdaki tablo, pilot bölge halkının 88,2'sinin 15 yıl ve daha fazla süreden bu yana Levent'de yaşadığını göstermektedir. Çevre ile ilgili yeterli bilince sahip olabilme ve kendini bölgeye ait hissedebilme olguları için, anket sonucu oldukça yüksek düzeydedir.

6.SORU: Eğitim düzeyiniz: (Grafik 3)
Yapılan alan çalışması, pilot bölge halkının %52,4'ünün üniversite veya y.lisans mezunu, 44,3'ünün ise ortaokul veya lise mezunu olduğunu ortaya koymuştur. İlkokul mezunu olan kesim yalnızca %3,3'tür. Veriler, bölge halkının eğitim düzeyinin İstanbul ve Türkiye standartlarının çok üzerinde olduğunu göstermektedir. Katılımcı politikaların en önemli ayağının eğitim olduğu kanısı doğrultusunda anketin 6. sorusuna ait veriler bu anlamda önem taşımaktadır.

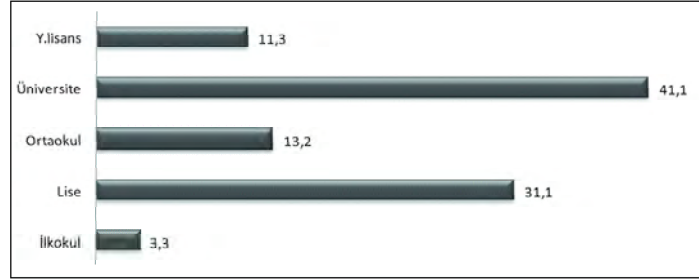
11.SORU: Bilgisayar ve internet kullanım düzeyinizi belirtiniz (Grafik 4)
Yapılan araştırma, pilot bölgedeki kentlinin %58,6'sının iyi veya çok iyi düzeyde internet kullanabildiğini göstermektedir. %22,2'lik oranın orta düzeyde, %19,3'lük kesimin ise az veya çok az düzeyde internet kullanabildiği ortaya konmuştur. Bu sonuç, katılımımda bilgilendirme ve geri bildirim yöntemlerinin seçimi bağlamında önem taşımaktadır.

18.SORU: Kullanmakta olduğunuz mekânın fonksiyonunu tanımlar mısınız? (Tablo 7)

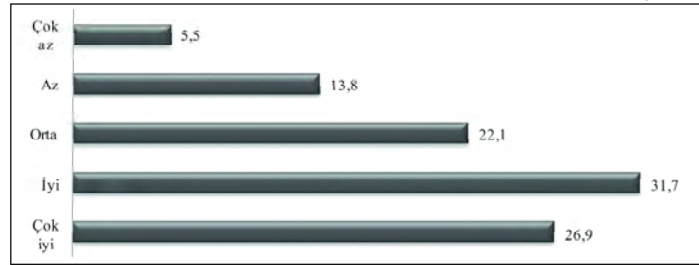
Alan çalışmasının yapıldığı Levent Bölgesi, İstanbul Mevzi İmar Planı'nda konut alanı olarak belirlenmiştir. Ancak, bölgede inşa edilen yüksek yapıların ofis fonksiyonuna sahip olması, İstanbul'da bulunan iki boğaz köprüsü ve çevre

Grafik 2

Grafik 3

Grafik 4

yollarının ana arterlerine yakınlığı gibi sebepler ile bölgedeki konut dokusunun içine ticari fonksiyonlar eklenmiştir. Ticari alanların oranı artış eğilimindedir.

	Kişi Sayısı	Yüzde Oranı (%)	Geçerli %	Birikimli %
Konut	124	81,0	82,1	82,1
İş yeri	16	10,5	10,6	92,7
Konut-işyeri	11	7,2	7,3	100,0
Total	151	98,7	100,0	
Yanıt yok	2	1,3		
Genel Toplam	153	100,0		

Tablo 7

Aşağıda, yüksek yapılar ile teğet olan alçak katlı yapı adalarında yapılan anket sonucuna göre mekânların fonksiyon analizi sunulmaktadır. Sonuç, konut alanı içindeki alanda %10,5'lik ticari fonksiyonlu yapı bulunduğunu göstermektedir.

20.SORU: Bulduğunuz yapıyı mekân kalitesi açısından (fiziksel özelliklerini) nasıl değerlendiriyorsunuz? (Grafik 5)

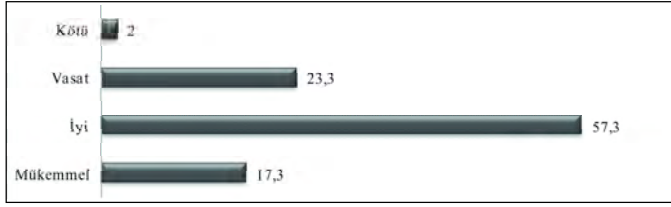
Aşağıdaki grafik, pilot bölge olarak belirlenen alandaki kentlilerin yaşadığı

Grafik 2.
Katılımcıların İstanbul'da yaşama sürelerini gösterir dağılım

Grafik 3.
Katılımcılara ait eğitim durumu dağılımı

Grafik 4.
Katılımcılara ait bilgisayar ve internet kullanım düzeyi dağılımı

Tablo 7.
Katılımcıların kullanmakta olduğu mekânın fonksiyon analizi

Grafik 5

	Kişi Sayısı	Yüzde Oran (%)	Geçerli %	Birikimli %
Kira	41	26,8	27,5	27,5
Mülk	108	70,6	72,5	100,0
Total	149	97,4	100,0	
Yanıt yok	4	2,6		
Genel Toplam	153	100,0		

Tablo 8

Grafik 5.
Katılımcıların kullandığı yapıyı mekân kalitesi açısından değerlendirme analizi

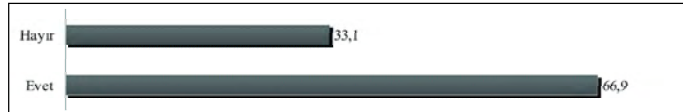
Grafik 6
Katılımcının yaşadığı mekân tasarımının psikolojisini etkileme/etkilememe düşüncesi

Tablo 8
Katılımcıların kullandığı mekânın mülkiyet durum analizi

Tablo 9
Katılımcıların, çevresindeki diğer kentliler ile bir araya geldiği ortamlar

Yapıyı mekân kalitesi bağlamında değerlendirmesine dair verileri aktarmaktadır. Kentliler tarafından %74,6'lık oranda iyi veya mükemmel yanıt verilmiştir. Bu sonuç bölge kentlisinin yaşadığı mekân ile kurduğu ilişkinin olumlu olduğunu göstermektedir. Yalnızca %3'lük kesim kullandığı yapının mekânsal özelliklerini kötü olarak nitelendirmektedir.

21.SORU: Mekânın mülkiyet durumu: Pilot bölgede yaşayan kentlilerin yaşamakta olduğu yapılar içinde, %70,6'sının yapının mülkiyetine sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki tablo, katılımcıların kullandığı yapının mülkiyet durum analizini aktarmaktadır. Mülkiyetine sahip olup, mekânda yaşamaya devam eden kentlilerin, bölge ile ilgili uzun süreli kaygılara sahip olabileceği öngörülmektedir.

Grafik 6

	İşaretlenme Sayısı	Yüzde Oran (%)
Sosyal aktivitelerde (sinema, tiyatro, konser vb)	67	47,8
Kamusal mekânlarda (belediye, adliye, emniyet vb)	28	20
İş sebebi ile yapılan ziyaretlerde (banka, eğitim, seminer vb)	29	20,1
Diğer	16	11,4
Genel Toplam	140	100,0

Tablo 9

27.SORU: Yaşadığınız / çalıştığınız mekân tasarımının psikolojinizi etkilediğini düşünüyor musunuz? (Grafik 6)

Kentliler, yaşadıkları mekân tasarımının psikolojilerini etkilemesine dair sorulan soruya %66,9'luk oranda evet yanıtı vermişlerdir. Bu bağlamda, kentlilerin mekân-psikoloji etkileşiminin farkındalığını büyük oranda yaşadığı öne sürülebilmektedir.

38.SORU: Yaşadığınız çevre halkı ile hangi ortamlarda bir araya gelebiliyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.) (Tablo 9)

Katılım modelleri oluşturulurken, katılımın sağlanabileceği, kentlinin etkileşim içinde bulunabileceği mekânların önceden tespit edilmesi ve stratejinin bu yönde kurgulanması gerekmektedir. Aşağıdaki soru ve tablo, kentlilerin çevresindeki diğer kentliler ile hangi ortamlarda bir araya gelebildiğini göstermektedir. %47,8 oranında sosyal aktiviteler, %20 oranında kamusal mekânlar, %20,1 iş sebebiyle ziyaretler yanıtları verilmiştir. Bu bağlamda, kentlinin etkileşimde bulunduğu mekânlar katılımcı yaklaşım içerisinde yer almalıdır.

47.SORU: Katılım aracı olarak aşağıdaki seçeneklerden hangileri sizin için uygundur? (Grafik 7)

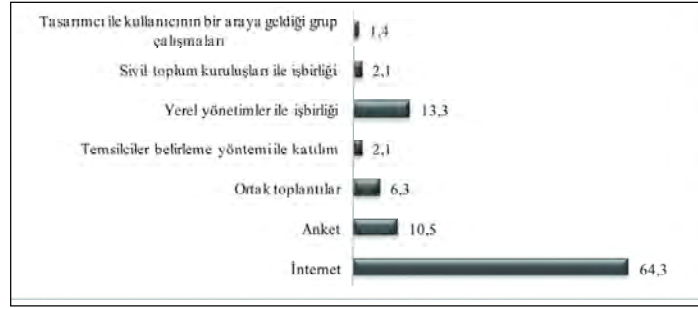
Aşağıdaki soru, kullanıcı katılımı politikası bağlamında, kentlilerin bilgilendirme ve geri bildirim için kullanabilecekleri katılım aracının analizini sunmaktadır. Orta yaşlı ve genç kentli kitlesi ile çalışan kesimin ağırlıklı olduğu bölgede en çok internet aracı seçeneği işaretlenmiştir. %64,3 oranda internet, %13,3 yerel yönetimlerle işbirliği, %10,5 anket, %6,3 ortak toplantılar aracılığı ile katılımın gerçekleştirilebileceği görülmektedir. Katılım politikası oluşturulması kapsamında, sorunun sonuçları önem taşımaktadır.

50.SORU: Yaşamakta olduğunuz kentsel mekânların kullanıcı tabanlı tasarlanabilmesi için aşağıdaki katılımcı gruplarından hangileri sizin için önem taşımaktadır? (İşbirliği yapmasını beklediğiniz gruplar) (Grafik 8)

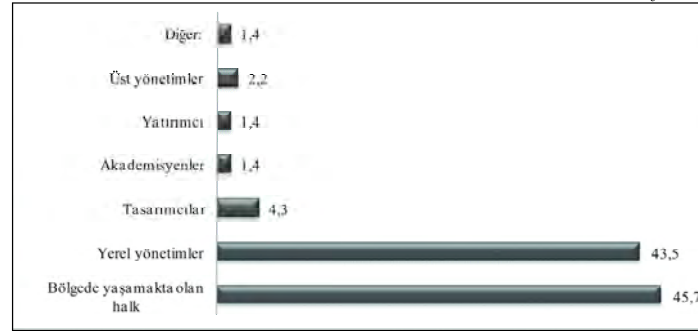
Kullanıcı katılımı, katılım politikasının oluşturulması, eğitim, fikrin benimsenmesi, katılımın uygulanması, değerlendirilmesi gibi birçok farklı sürece sahip karmaşık bir olgudur. Bu bağlamda her ayrı süreç, başta kentli olmak üzere farklı disiplinlerin birada çalışmasını gerektirmektedir. Aşağıdaki grafik, kentlilerin kullanıcı katılımı süreci boyunca işbirliği yapmak istediği grupları göstermektedir. Kentli %45,7 oranı ile bölgede yaşamakta olan halk, %43,5 oranı ile yerel yönetim yanıtı verilmiştir. Ayrıca tasarımcılar, üst yönetimler, yatırımcı ve akademisyenler yanıtları da sırası ile en çok işaretlenen gruplar olmuştur.

51.SORU: Kullanıcı katılımı kapsamında, kentli kelimesi sizin için kimleri kapsamaktadır? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.) (Grafik 9)

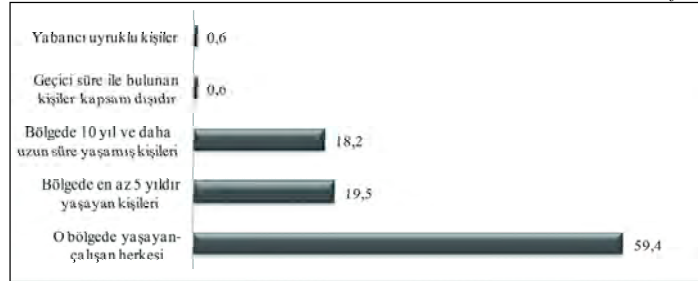
Küreselleşme ile kentli kelimesi anlam değişikliğine uğramıştır. Küreselleşme, dünyayı daha bütün olarak algılama olanağı sunmakta, dünyanın her yerinde yaşama ve çalışma imkânı yaratabilmektedir. Bir metropol olarak İstanbul, küreselleşmenin etkilerini içerisinde barındırmaktadır. Bu bağlamda kentli kelimesinin anlamı, geçmişte orada doğmuş, büyümüş olan kimse iken, günümüzde farklı anlamlar yüklenmektedir. Aşağıdaki soru, bölgede kentlilerin, hangi nitelikte kişileri “kentli” olarak tanımladığını ortaya çıkarmak amacıyla. Kentliler tarafından %59,4 oranı ile bölgede yaşayan herkes yanıt alınmıştır. Bu yanıt bölge kentlisinin

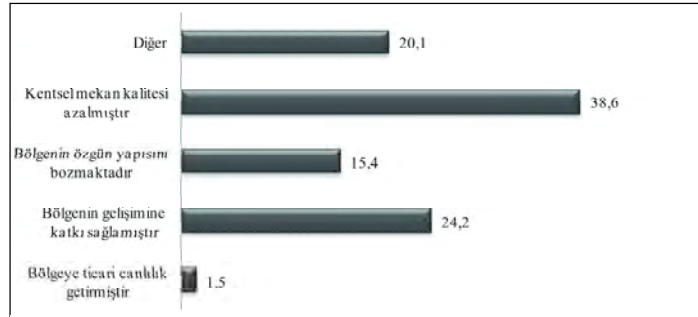
Grafik 7

Grafik 8

Grafik 9

Grafik 10

günümüz koşullarından yeterince haberdar olduğunu göstermektedir. %19,5'lik kesim en az 5 yıldır bölgede yaşayan kişileri, %18,2'lik kesim ise bölgede 10 yıl ve daha uzun süredir yaşayan kimseleri kentli olarak tanımlamaktadır.

Grafik 7

Kentlinin, kullanıcı katılımı bağlamında katılım aracı olarak tercihlerinin değerlendirilmesi

Grafik 8

Kentlinin, yaşadığı kentsel mekânların kullanıcı katılımı tabanlı tasarlanabilmesi için işbirliği içinde olmayı beklediği gruplara dair değerlendirme

Grafik 9

Katılımcı açısından, kentli kavramının kimleri kapsadığına dair görüşler

Grafik 10

Katılımcıların yaşadığı bölgedeki yüksek yapılaşma hakkındaki görüşleri

54.SORU: Bulduğunuz bölge, bahçeli alçak yapılaşmaları ile bilinmektedir.

Bu bölgede yüksek yapılaşmaların konumlanmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.) (Grafik 10)

Alan Çalışmasının Levent İçin Önerilen Yönteme Katkıları

Alan çalışması, irdelenen teorik çalışmaların, seçilen pilot bir alanda kentli ile fikir paylaşımı olanağı vermektedir. Bölge kentlisi, genç ve orta yaş gruplarında yoğunlaşan bir nüfus profili sergilemektedir. Yoğun ve orta yoğun düzeyde çalışma hayatına sahip olan kentliler, İstanbul ve Türkiye şartlarının çok üzerinde bir eğitim seviyesine sahiptirler. Bölge halkı, kendi içinde uyumlu, sosyal donatılara sahip, kendi aralarında iletişim halinde bulunan bir metropol yaşamı sürmektedirler. Pilot bölgedeki kentlilerin, %88,2'si 15 yıl ve daha fazla süreden bu yana Levent'de yaşamaktadır. Kentlilerin %56'sı İstanbul'da doğmuştur. Bu veriler; çevreyi tanıyan, aidiyet duygusuna sahip, sosyal ve kültürel Levent dokusunun korunmasını isteyen bir kentli kitlesine referans vermektedir. Kentlilerin %70,6'sı, yaşamakta olduğu yapıdan fiziki ve psikolojik açılardan memnundur. Yaşayan topluluğun, %70,6'sı mekânların mülkiyetine sahiptir. Levent'de yaşamının en çok tercih edilme sebeplerinin, bahçeli ve müstakil konut yerleşimleri ile yaşayan kitlenin iletişim düzeyi olduğu ortaya çıkmıştır.

Levent'de pilot bölgede yapılan anket çalışması, kentli profilinin yerel yönetim hizmetlerini takip eden, çevresi hakkında kaygılanma oranı yüksek kentlilerden oluştuğunu göstermektedir. Kentli, bölgesindeki trafik yoğunluğu, sokak kesitlerinin oransızlığı, çevre yoğunluğunun fazla olması ve

sosyalleşebilecek mekân eksikliklerinden söz etmektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimler ile işbirliği yapılmasının gerekliliğine inanılmaktadır.

Kullanıcı katılımı kavramı, bölge kentlisi tarafından olumlu bir yaklaşım olarak nitelendirilmiştir. Bölge, sosyo-kültürel açıdan ortak tabanlı bir çalışma sistemine uygun bir kentli profiline sahiptir. Kullanıcı katılımı sistemi çerçevesinde, kentli en çok sosyal aktiviteler, kamusal mekânlar ve iş sebebiyle ziyaretler sürelerinde bir araya gelebildiklerini iletmışlerdir. Katılım aracı tercihlerini sırası ile internet, yerel yönetimler ile işbirliği, anket ve ortak toplantılar şeklinde belirlemişlerdir.

Kullanıcı katılımı bağlamında, küresel yapılaşmalar kentliler tarafından çağın gereği, teknolojinin yansıması olarak değerlendirilmiştir. Kentli, İstanbul metropolündeki küresel yapılaşma girişimlerini plansız ve kentsel dokuya zarar verir nitelikte bulmaktadır. Kentliler, yaşadıkları çevrede bulunan yüksek yapıların etkilerini ise kentsel mekân kalitesini azalttığı, bölgenin özgün yapısını bozduğu ve bölgenin gelişimine katkı sağladığı şeklinde yorumlanmıştır. Genel olarak kentlilerin büyük çoğunluğu, yüksek yapılar ile iç içe ve çok yakın çevrede yaşamaktan memnun değillerdir.

Sonuç: İstanbul'da Pilot Bölge için Katılımcı Yöntem Önerisi

Pilot Bölgede Yaşayan Kentli Profili:

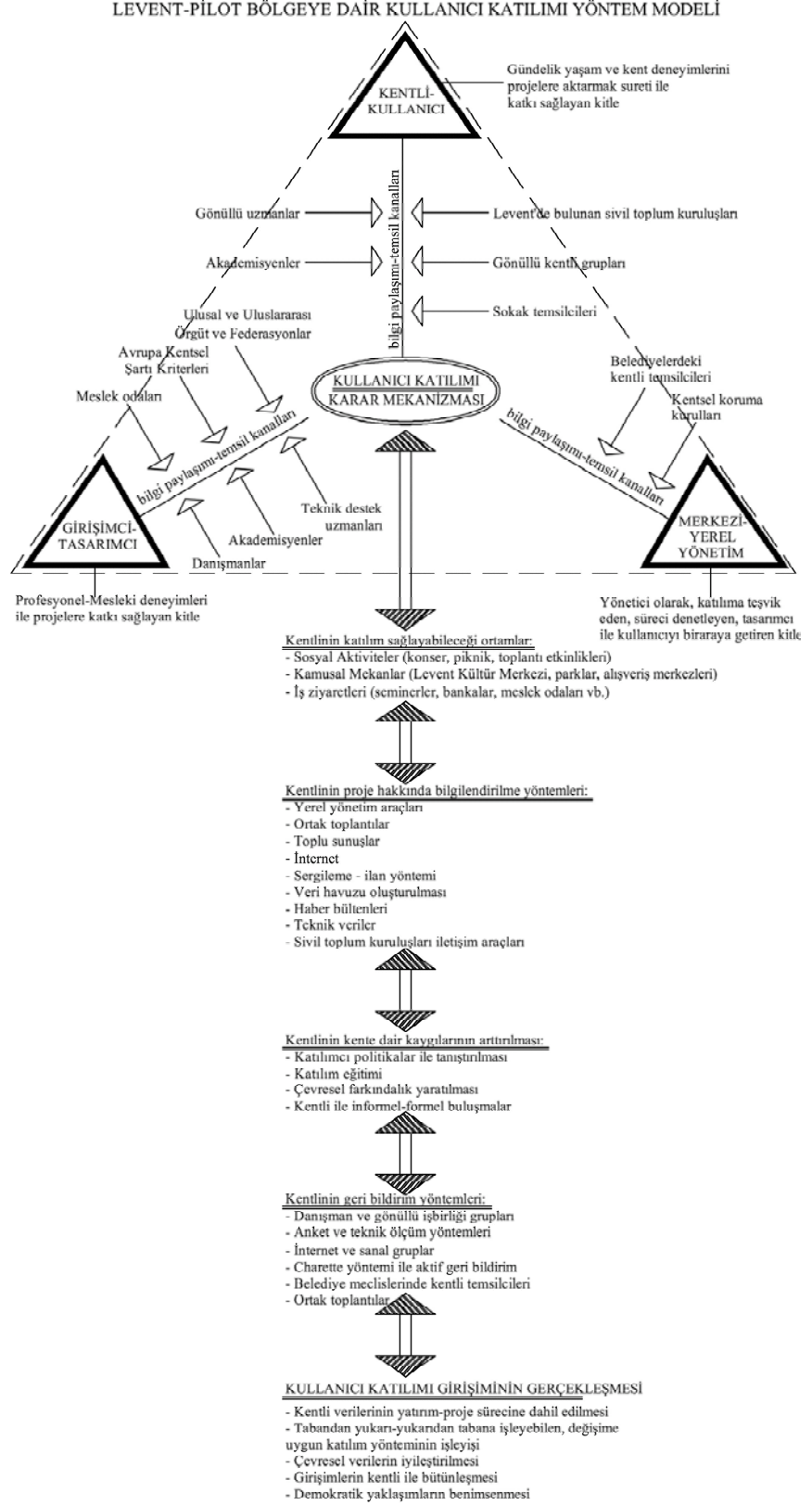
Kullanıcı katılımı olgusu, katılımın amaçlandığı çevredeki kentli profili ile direkt ilişkili olup, verilerini kentliden almaktadır (O'Riordan, 1976, 29). Bu bağlamda, çalışma sonucunda önerilen katılımcı sistem önerisi, aşağıda açıklanan kentli profili sonuçlarına dayandırılmaktadır.

Pilot bölgede yaşayan kentliler ağırlıklı olarak genç ve orta yaş grubunda yer almaktadır. Bölge halkının yüzde ellikisi üniversite veya yüksek lisans düzeyinde eğitime sahiptir. İstanbul ve Türkiye eğitim oranlarının çok üzerinde eğitim seviyesine sahip olma, pilot bölgede öne çıkan sonuçlar arasında yer almaktadır. Kentliler, büyük oranda yoğun ve çok yoğun çalışma hayatına sahiptirler. Levent’de seçilen yerleşim alanında, pilot bölge kentli profilinin İstanbul kent genelindeki kentli profili ile bazı alanlarda farklılıklar gösterdiği anket sonuçları ile ortaya çıkmaktadır. Anket sonuçları, pilot bölge kentlisinin yüzde ellialtınsının İstanbul’da doğmuş olduğunu göstermektedir. İstanbul metropolünde yaşayıp kentte doğan kişi nüfusunun yüzde üçlerde olduğu göz önüne alınırsa, pilot bölge kentlisinin İstanbullu olma oranının kent genelinin çok üzerinde olduğu sonucuna varılmaktadır. Ayrıca, kentlilerin yüzde seksensekizi onbeş yıl ve daha fazla süredir aynı çevrede yaşadığını beyan etmiştir. Bu durum, bölgenin sosyo-kültürel dokusunun bozulmaması, aidiyet duygusunun gelişmesi ve yaşanılan çevrenin sahiplenilebilmesi adına önemli bir husustur. Pilot bölgede yaşayan kentliler arasında güçlü bir sosyal ilişki olduğu yapılan saha çalışması ile ortaya çıkmaktadır. Bölgedeki kentlilerin yüzde altmışsekizi kendi aralarında sıkı bir sosyal ilişki olduğunu beyan etmişlerdir. Ayrıca kentliler, katılımcı bir yaklaşım içerisinde bulunulması durumunda uyumlu bir kitle olarak hareket edebileceğini beyan etmişlerdir. Bölgede yaşayan kentli, diğer kentliler ile en çok sosyal aktiviteler, kamusal mekânlar ve iş sebebiyle ziyaretlerde bir araya gelebilmektedir. Saha çalışması ile çıkan bu sonuç, kentlinin katılımcı

politikalara nerede yer alabileceğine dair verileri sunmaktadır. Ayrıca, kentlilerin yüzde altmışdördü, yaşadıkları çevreyi sosyal iletişim açısından iyi tasarlanmış bulmamaktadır. Bu bağlamda, pilot bölge çevresinde, kentlilere sosyal ortamlar sağlayabilecek, katılımında bulunabilecek yeni mekânlar kazandırılmalıdır. Kentliler, katılımcı politikalar içerisinde yerel yönetimler ile işbirliğinin gerekliliğine inanmaktadır. Bu çerçevede, yerel yönetimler ile işbirliği konusunda gerekli bilincin kentli tarafından oluşturulduğu sonucu öngörülebilmektedir. Kentli, katılımcı politikalarda yer almak konusunda yüzde ellibir oranında yer almak istemektedir. Bu bağlamda, katılımcılık konusunda eğitimler, çevresel farkındalık katılımcı politikaların içerisinde yer almalıdır. Katılımda bulunmak isteyen kentliler, en çok çevresel konularda katılımında bulunmak istemektedir. Kentsel düzeyde katılımcılık, çevresel verilerin iyileştirilmesi, kentlisi ile bütünleştirilmesi ilkelerini kapsmalıdır. Aşağıda, İstanbul kentinde belirlenmiş bir bölgeye dair bir “katılım modeli” önerilmektedir (*Grafik 11*). Kentte küresel yapılaşmalar ve kullanıcı katılımı konuları ile sınırlandırılmış model, kentlinin demokratik tasarım yaklaşımları ile İstanbul Levent’de seçilen alana dair yeni bir açılım getirecektir. Yerel yönetimler, yatırımcılar, tasarımcılar, sivil toplum örgütleri ve kentlilerin ortak bir amaç uğruna bir arada paylaşımcı çalışma yürütebileceği ortaya koyulmaktadır. Tabandan yukarı, yukarıdan tabana doğru işleyebilen katılım modelleri, bilgi aktarma ve geri bildirim alanlarında toplumsal bilincin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Kentlinin yaşadığı mekân üretimine katkıda bulunabilmesi, paydaş olabilmesi “aidiyet” bilincini

Grafik 11
Levent pilot bölgeye
dair kullanıcı katılımı
yöntem modeli

Grafik 11

oluşturacaktır (Goffman, E., 1963, 43). Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları çalışma içeriğindeki birikimler ve sonuçtaki bilimsel söylem çerçevesinde yararlı verilere ulaşabilecektir.

Kullanıcı Katılımı Çerçevesinde Kentlinin Bilgilendirilmesi:

Pilot bölgede yaşayan kentlilerin, yüzde ellisekizi iyi veya çok iyi düzeyde internet kullanabilmektedir. Orta ve üst yaş grubunda yer alan kentliler ise katılım yöntemi için yerel yönetimin aracılığını, anket ve ortak toplantı seçeneklerini tercih etmişlerdir. Kentlinin tercihleri doğrultusunda toplumun bilgilendirilmesi, katılım yönteminin içinde yer almaktadır. Bölge halkının büyük çoğunluğu herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye değildir. Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşlarının katılımcı politikalar içerisindeki önemi göz önüne alınmalı ve bölge halkının sivil toplum kuruluşlarında görev alması teşvik edilmelidir.

Çalışma içinde irdelenen katılımcı politikalar çerçevesinde kentlinin bilgilendirilme yöntemleri arasından, anket sonuçları ile birlikte ortak değerlendirme yapılır ise aşağıda sunulan yöntemlerin kullanılmasının gerekliliği öngörülmektedir (Katılım başlamadan önce katılımın sağlanacağı proje ile ilgili):

- Kamusal mekânlarda yapılacak sergileme ve ilan yöntemi,
- Kamusal mekânlara yerleştirilen görüş bildirim formları ve biriktirme kutuları ile kentli görüşünün toplandığı veri havuzu yöntemi,
- İnternet ortamında yapılan bilgilendirme,
- Tasarımcı tarafından yapılan toplu sunuşlar yöntemi,
- Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan haber bültenlerinin kentlilere gönderilmesi yöntemi,

- Tasarlanan proje ile ilgili teknik verilerin kentliye gönderilmesi yöntemi,
- Kentlinin interaktif katılabileceği paneller yöntemi,
- Sivil toplum kuruluşlarına ait haberleşme araçları ile bilgilendirme yöntemi.

Kullanıcı Katılımı Çerçevesinde Kentlinin Geri Bildirimi:

Pilot bölgede, kentli profili gelişmiş - demokratik metropollerde uygulanan katılımcı politikalar ile ortak değerlendirildiğinde, aşağıdaki kentli geri bildirim yöntem çıkarımları yapılabilmektedir:

- Danışman ve gönüllü işbirliği grupları ile geri bildirim yöntemi (Levent' de aktif olarak görev yapan gönüllü gruplar),
- Kullanıcı değerlendirmesi – anket yöntemleri,
- Bilgisayar destekli görüşme ortamları ile internet ortamında geri bildirim,
- Charette yöntemi ile aktif geri bildirim yöntemi,
- İnformel davetler ile geri bildirim,
- Katılımcı gezileri ile geri bildirim,
- Sanal katılımcı grupları ile geri bildirim,
- Anket ve teknik ölçümler ile geri bildirim,
- Belediye meclislerine kentli temsilcilerinin katılımı ile geri bildirim,
- Sivil toplum kuruluşları ve gönüllü gruplara zorunlu iş dağılımı yöntemi ile geri bildirim

Demokrasi ile yönetilen bir ülkenin en büyük metropolü olan İstanbul'da kentlilere kentsel kararlarda yer alma hakkı tanınmalıdır. Bu bağlamda kentli, demokrasinin gereklerinden biri olan yaşadığı çevre hakkında söz sahibi olabilme hakkını kullanabilmelidir●

KAYNAKÇA

- Afrasiabi, A.H., 1985. Design Participation in the Context of Urban Renewal. *Proceedings of the International Design Participation Conference – Design Coalition Team, TU/e, Eindhoven*, 22-24 Nisan 1985, V:1.
- Amin, A., Thrift, N., 1994. Living the Global. *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe*, s.1-22, Eds. Amin, A., Thrift, N., Oxford University Press, Oxford.
- Aren, H., 1989. Local Development Planning – Experiences from the Swedish West Coast. *When People Matter*, s.96-99, Eds. Törnqvist, A., Ullmark, P., The Swedish Council for Building and Research, Sweden.
- Armillas, I., 1971. Gaming – Simulation: An Approach to User Participation Design. *Design Participation – Proceedings of Design Research Society's Conference*, Academy Editions, Manchester, Eylül 1971.
- Baheshti, M.R., 1985. Introduction. *Proceedings of the International Design Participation Conference – Design Coalition Team, TU/e, Eindhoven*, 22-24 Nisan 1985, s. vi.
- Batty, M., 1990. Invisible Cities. *Environment and Planning B*, 17, 127-130.
- Beşiktaş Belediye Başkanlığı, 1998. *Dünden Bugüne Beşiktaş*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, s. 1.
- Bosma, K., Hoogstraten, D.v., Vos, M., 2000. *Housing fort he Miltons: John Habraken and the SAR (1960-2000)*. NAI Publishers, Rotterdam.
- Brenner, N., 2004. *New State Spaces: Urban Governance and the Rescaling of Statehood*. Oxford University Press, Oxford.
- Castells, M., 1989. *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional Process*. Basil Blackwell, Oxford.
- Cullingworth, J.B., 1970. *Town and Country Planning in England and Wales*. George Allen & Unwin Ltd, London.
- Day C., Parnell, R., 2003. *Consensus Design: Socially Inclusive Process*. Architectural Press, London.
- Fezer, J., Heyden, M., 2007. The Ambivalence of Participation and Situational Urbanism. *Urban Act*, pp. 329-336, Eds. Petcou, C., & Petrescu, D., & Marchand, N., Moutot Imprimeurs, Montrouge, France.
- Fung, A., 2004. *Empowered Participation: Reinventing Urban Democracy*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Giddens, A., 2000. *Elimizden Kaçıp Giden Dünya - Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor? Çeviri:Osman Akınhay*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Goffman, E., 1963. *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*. The Free Press, New York.
- Goetze, R., 1972. Urban Housing Rehabilitation: Two Approaches Constrained to Illustrate Productive and Meaningful Dweller Participation. *Freedom to Build: Dweller Control of the Housing Process*, s.53-63, Ed. Turner, J.F.C. & Fichter, R., The Macmillan Company, New York.
- Grievies, J., 1989. User-Oriented Design of Workstations. *When People Matter*, s.108-111, Eds. Törnqvist, A., Ullmark, P., The Swedish Council for Building and Research, Sweden.
- Grossman, L., 1995. Maintaining Diversity in the Electronic Republic. *Technology Review*, November/December 1995, 23-26.
- Habraken, J.N., 1998. *The Structure of the Ordinary*. Ed. Teicher, J., The MIT Press, Cambridge.
- Habraken, J.N., 1985. *The Appearance of the Form*. Awater Press, Cambridge.
- Habraken, J.N., 1985. Who is Participating? Towards a Professional Role. *Proceedings of the International Design Participation Conference – Design Coalition Team, TU/e, Eindhoven*, 22-24 Nisan 1985, V:1.
- Habraken, J.N., 1982. *Transformations of the Site*. Awater Press, Cambridge.
- Habraken, J.N., 1979. *General Principles About the Way Built Environments Exist*. Blue Cover Series, Stching Architecten Research, Eindhoven.
- Habraken, J.N., 1978. Build as Before. *Open House*, Volume 3, No:1.
- Hardwick, W.G., Hardwick D.F., 1974. Civic Government: Corporate, Cunsaltative or Participatory. *Community Participation and the Spatial Order of the City*, s. 89-95, Ed. Ley, D., The University of British Columbia, Vancouver, B.C.
- Harvey, D., 1989. *The Condition of Postmodernity*. Blackwell Publishing, USA.
- Healey, P., 1997. *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. UBC Press, Canada.
- Kermohan, D., Gray, J., Daish, J., Joiner, D., 1992. User Participation in Building Design and Management. Butterworth-Heinemann Ltd Linacre House, Oxford.
- Keyder, Ç., 2000. *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında* İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentel Tasarım Merkezi Yayınları.
- Kruisheer, I.J.E., 1985. User Participation in the Design of Health Care Facilities. *Proceedings of the International Design Participation Conference – Design Coalition Team, TU/e, Eindhoven*, 22-24 Nisan 1985, V:3.
- Law, J., Bijker, W., 1992. Postscript Technology, Stability and Social Theory. *Shaping Technology: Building Society Studies in Socio-technical Change*, Eds. Law, J., Bijker, W., MIT Press, London.
- Malbert, B., 1998. *Urban Planning Participation: Linking Practice and Theory*. Department of Urban Design and Planning School of Architecture, Chalmers University of Technology Gothenburg, Sweden.
- Marx, K., 1857. *The Grundrisse*. F.L. Publishers, Germany.
- Maze, R., 2007. *Occupying Time: Design, Technology, and The Form of Interaction*. PhD Thesis, School of Arts and Communication, Malmö University, Sweden.
- Mimarlar Odası, 2009. Kent Mimarlık Çevre, Kültür ve Demokrasi Politikaları Raporu. *Mimarlık Haberler*, 126, s.2-5. TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.
- Murdock, G., 1993. Communications and the Constitution of Modernity. *Media, Culture and Society*, 15: s.521-539.
- Negroponce, N., 1971. Aspects of Living in an Architecture Machine. *Design Participation – Proceedings of Design Research Society's Conference*, Academy Editions, Manchester, Eylül 1971.
- O'Riordan, T., 1976. Attitudes, Behavior, and Environmental Policy Issues. *Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research* Volume one, s. 1-36, Ed. Altman, I., Wohlwill, J.F., Plenum Press, New York.
- Petric, J., Maver T., Jonti G., Ucelli G., 2002. Virtual Reality in the Service of User Participation in Architecture. *CIB w78 Conference*, Aarhus School of Architecture, Aarhus, 12-14 June 2002.
- Randen, A.v., 1985. "Open Building" – An Overall Strategy for Participation as in action in the Netherlands. *Proceedings of the International Design Participation Conference – Design Coalition Team, TU/e, Eindhoven*, 22-24 Nisan 1985, V:2.
- Sander, A., 2004. Mimarlık Eğitiminde Katılımcı Tasarım Denemesi. *Tasarım Kuram Eleştiri Dergisi*, 2, 18-19.
- Steinbuch, K., 2000. Communication in the Year 2000. *Mankind 2000*, s.165-170, Eds. Jungk, R., Galtung, J., George Allen & Unwin Ltd., London.
- Sudra, T., 1979. Self-Help Housing: Towards the Support of a Popular Process and the Role of Government Intervention. *Open House*, Volume 4, No:4.
- Tomlinson, J., 2004. *Küreselleşme ve Kültür*. Çeviri: Arzu Eker. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Tuna, B.H., 2007. Metropoller ve Mimarlık. *Kent, Kültür, Çevre, Mimarlık ve Demokrasi İçin Mimarlara Mektup*, 104, 4-6.
- Turner, J.F.C., 1978. Mass Housing and User Participation. *Open House*, Volume 3, No:3.
- Turner, J.F.C., 1976. *Housing by People: Towards Autonomy in Building Environments*. Marion Boyars Publication, London.
- Weckerle, C., 1991. Telematiques, Action Locale et l'espace Public. *Espaces et Societes*, 62(3), s.163-211.
- Wennerhag, M., 2008. The Spatial Transformations of Grassroots Activism. *Global Cities*, s.49-58, Ed. Betancour, A., Architecturmuseet, Stockholm.
- Wirth, L., 1964. The Scope and Problems of the Community. *Louis Wirth on Cities and Social Life*, s.165-177, Ed. Reiss, A., J., University of Chicago Press, Chicago.
- Wulz, F., 1985. The Concept of Participation. *Proceedings of the International Design Participation Conference – Design Coalition Team, TU/e, Eindhoven*, 22-24 Nisan 1985, V:1.